שנה
שישית

גיליון
253

בעמק איילון

במה לתורת רבני ואברכי גני איילון • פרשת וירא • תשפ"ז

דבר העמק

מורנו המרא דאתרא הגרח"א ברוידא שליט"א

אגדה

הנהגת הצדיק וכוחו של הטוב להכרית את הרע

חז"ל לימדונו כי אין מלאך אחד עושה שתי שליחויות, ושלושת המלאכים אשר הגיעו לאברהם, אחד בא לרפאות את אברהם, השני לבשר את שרה, והשלישי בא להפוך את סדום. והקשה הספורנו, מה לו למלאך אשר בא להפוך את סדום בבית אברהם, כיצד קשור תפקיד זה של עקירת הרע אל מקום משכנו של עמוד החסד והטוב בעולם.

מבאר הספורנו בזה יסוד נפלא. כדי להחריב את סדום, נדרש המלאך "להשקיף" עליה דווקא מתוך ביתו של אברהם. אברהם אבינו מלווה את המלאכים בצאתם, כמ"ש "ואברהם הולך עמם לשלחם", ליווי זה אינו רק משום מצות לוויה, אלא בזה הפך אברהם להיות ה"משלח" של אותה השליחות. היינו, כי מציאותו הרוחנית של אברהם בעולם, והמציאות אותה הוא מייצר, הן הן הגורמות והמניעות את ביטול מציאותה של סדום.

בביאור זה טמון רז עמוק בהנהגת הבריאה. הרע בעולם אינו כלה מכוח מלחמה ישירה בלבד, אלא התגלות הטוב בעולם ועמוד החסד שנבנה, הם אשר ממילא מכחידות ומכלות את הרע.

ועל פי זה ניתן להבין אף את דברי ה' "המכסה אני מאברהם אשר אני עושה", והדברים תמוהים, וכי בורא עולם מחויב בדין וחשבון לבשר ודם קודם שהוא עושה משפט בעולמו. ועל פי דברי הספורנו י"ל, שמציאות הצדיק והשגתו היא זו אשר קובעת את הנהגת ה' בעולם, וכיוון שאברהם אבינו הוא הצינור המגלה והמנחיל את ידיעת האלוקות בעולם, הרי שכל הנהגה אלוקית קשורה ותלויה בהשגתו. ואם כך, כל עוד ההבנה כי ההתגלות האלוקית עומדת בסתירה מוחלטת לקיומה של סדום לא הושגה בתודעתו של אברהם, היה עדיין קיום לרע בעולם. רק כאשר הקב"ה מגלה את הדבר לאברהם, ומתברר לאברהם כי אין בסדום אפילו עשרה צדיקים שישמרו על קיומה, יוצא הדין אל הפועל וכבוד שמיים מתגלה.

ידוע המסופר בגמ' (ב"ק נ.) תנו רבנן מעשה בבתו של נחוניא חופר שיחין שנפלה לבור גדול באו והודיעו את רבי חנינא בן דוסא, שעה ראשונה אמר להם שלום שניה אמר להם שלום שלישית אמר להם עלתה... אמר להם לא נביא אנכי ולא בן נביא אנכי אלא כך אמרתי דבר שאותו צדיק מצטער בו יכשל בו זרעו, ואמרו שם שאעפ"כ מת בנו של נחוניא בצמא משום שהקב"ה מדקדק עם סביביו כחוט השערה.

ובשיטמ"ק שם כתב לבאר, שמה שאמר רבי חנינא "כך אמרתי", פירושו "השמעתי דבר זה לפני הקדוש ברוך הוא והם דבר שנצטער וכו' והסכים הקדוש ברוך הוא לדברי שכן דרכו של הקדוש ברוך הוא שמסכים לסברת הצדיקים שבדור וכשמת בנו בצמא כבר מת רבי חנינא".

ואולי יש לבאר כוונתו, שכל זמן שהיה רבי חנינא בין החיים, מעצם הגדרת מבטו והשגתו הרוחנית, לא היה יתכן שזרעו של נחוניא ייכשל באותו הדבר שבו הצטער, אך לאחר שנסתלק רבי חנינא מן העולם, השתנתה המציאות ומת הבן בצמא. והיינו שהנהגת ה' פועלת בעולם על פי השגת הצדיק שבדור.

יסוד זה מכאן הוא פתח והקדמה לספר בראשית כולו, פרשיות אלו הן "תולדות השמים והארץ" ובהן מתחילה ההתגלות האלוקית בעולם על ידי אברהם אבינו.

אמרו חז"ל (יבמות סג.) "אין פורענות באה לעולם אלא בשביל ישראל". היינו שהנהגת ה' מושפעת בכוחם של ישראל כולם. פירוש הדבר, כיוון שעם ישראל, מכוחו של אברהם, נחשב לעמודו של עולם, כל דבר הנעשה תחת השמים מכוחם והשפעתם הוא.

ונראה לבאר בזה את שליחותו של יונה הנביא לנינוה, דהלא לכאו' הדבר תמוה טובא, מדוע הטריח הקב"ה את נביא ה' ללכת ולהתריע בפני אנשי נינווה, עובדי כוכבים ומזלות, שישובו בתשובה. ומדוע כאשר פורצת הסערה בים אומר יונה "בשלי הסער הגדול הזה", ומקבל על עצמו את האחריות על חייהם של המלחים הגויים אשר אינם בני ברית.

והביאור בזה ע"פ מ"ש רבנו יונה בפירושו לאבות (פ"ג מ"ב), על מ"ש "הוי מתפלל בשלומה של מלכות", וכתב שם כי מוטל על האדם להתפלל על שלומם של כל בני האדם בעולם, שכן חורבן והרס אנושי אינם רצון הבורא ית', כמ"ש "לא תהו בראה לשבת יצרה" (ישעיהו מה, יח).

וכתב הנצי"ב בהעמק דבר (בראשית יח, יט) כי אחריות זו נובעת מברכת ה' לאברהם "והיית לאב המון גוים", וחובתו של אב לדאוג לקיומם של בניו ולבקש עליהם רחמים אף כשיודע שמעשיהם רעים וחטאים, וכפי שנהג אברהם בסדום. (וזו היא התביעה המובאת בזוהר על נח, שלא התפלל על בני דורו).

רבנו יונה ב"שערי תשובה" (ש"ג, יט) כתב "כי נתחייב הנברא להיות ציר נאמן ועבד משכיל בכל מלאכת עבודת אדוניו". וכתב שם כי פועל נאמן אינו מסתפק בעבודתו הפרטית, עיניו נשואות אל שאר הפועלים חבריו, להשגיח עליהם, להזהירם ולחזק את ידיהם, ומי שיש בידו כוח להחזיק ולעורר אחרים ואינו עושה כן הרי הוא בכלל ארור, רח"ל.

וזהו גם ביאור דברי הרמב"ם בספר המצוות (עשה ג') בעניין מצוות אהבת ה', אשר היא כוללת בתוכה את החיוב "לדרוש ולקרוא האנשים כולם לעבודתו יתעלה ולהאמין בו". כשם שאדם האוהב מישהו בשר ודם, הוא משבח אותו ומבקש מכולם

המשך בעמוד הבא

לאהוב אותו, כך, מתוך אהבת ה' מתעורר האדם בהכרח לקרוא לכופרים ולסכלים אל ידיעת האמת, כפי שעשה אברהם, עליו נאמר "ואת הנפש אשר עשו בחרן".
בני נח אינם כן. בני נח עסוקים בקיום הפיזי של העולם, על שיפור איכות החיים ותיקון "חיי שעה". אברהם אבינו היה הראשון אשר הפקיע את האדם מתוך עצמו והציב במרכז את רצון הבורא. הוא אשר לימד תורה, חסד ונתינה, ועצם הגברת הטוב הזו היא המכלה את הרע.
הנצי"ב (בראשית יג, יז) מבאר מה שאמרו "מעשה אבות סימן לבנים", שהוא אינו רק סימן מנבא למה שיהיה, אלא הוא כח של שורש וענף. כל כוח, תפקיד והנהגה שקיימים ב"פרי" (עם ישראל), מוכרחים להיות טבועים ומקופלים כבר ב"שורש" (באבות האומה). ההנהגה האלוקית פעלה מכוחו ועל פי פעולותיו של אברהם אבינו, ואברהם הוריש כח זה לבניו אחריו.
זהו ביאור בקשתו של יעקב אבינו על עדת קרח "בסדם אל תבא נפשי בקהלם אל תחד כבודי". יעקב אבינו ביקש שמחלוקת זו לא תתייחס אליו, דהיינו, שלא ייקבע לה שורש ושייכות במעשי האבות, שכן דבר שאין לו שורש באבות, אין לו קיום בבניהם וסופו להתבטל.
זהו תפקידנו וזו היא משימתנו בעולם, עליה אנו מבקשים בכל יום "לתקן עולם במלכות ש-די", תפקידנו להכיר לעולם כולו כי ה' הוא האלוקים.

הרב אברהם חיים לבה שליט"א

אם בן נח מחוייב ללמוד תורה

בתורה ויאמר אלקים לאבימלך הנך מת וכו' (פרק כ' פסוק ג'), והדברים צריכים באור הלא בכל התורה כולה העושה בשגגה פטור ולמה נתחייב אבימלך מיתה, ובאמת זה היתה תשובת אבימלך שאמר לקב"ה הגוי גם צדיק תהרוג, ומצאנו מחלוקת בגמרא בענין זה אם היה אבימלך שוגג דבמכות דף ט' נחלקו בביאור הדין ודברים בין הקב"ה ואבימלך ובדין אומר מותר, ורבא ס"ל דכל אומר מותר קרוב למזיד הוא, וכן ס"ל לרבא שאם זרק אבן וסבור שהוא זורק האבן על הבהמה ונמצא אדם חשוב מזיד שהיה לו לעיין.

ומקשה הגמרא על דברי רבא מהאי קרא דאמר אבימלך הגוי גם צדיק תהרוג דמשמע שהסכים הקב"ה על ידו שאין אבימלך חייב מיתה, והטעם משום דחשוב שוגג והוא קרוב לאונס, ומסיק דלרבא מה שהשיב לו הקב"ה ועתה השב את אשת האיש כי נביא הוא ואם אינך משיב דע כי מות תמות, היינו לומר דעכ"פ הוא מחוייב מיתה שהיה לו ללמוד מאעא"ה דרכי הכנסת אורחים.

וז"ל הגמרא ועתה השב (את) אשת האיש מכל מקום, ודקאמרת: הגוי גם צדיק תהרוג הלא הוא אמר לי אחותי היא וגו', נביא הוא וממך למד, אכסנאי הוא שבא לעיר, על עסקי אכילה ושתייה שואלין אותו, כלום שואלין אותו: אשתך זו? אחותך זו? מכאן שבן נח נהרג, שהיה לו ללמוד ולא למד.

ובחידושי הריטב"א שם כ' וז"ל מכאן לבן נח שנהרג על שהיה לו ללמוד ולא למד. פירש"י ז"ל שהיה לו ללמוד דרך ארץ ולא למד, ופשוטו של לשון הכי משמע דהא על דרך ארץ דרב שמואל בר נחמני מייתי לה, אבל קשה מאוד חדא דא"כ תיקשי סוף סוף לרבא דהא משמע דדוקא על שלא למד דרך ארץ הוא שנתחייב אבימלך אבל לא על הביאה דשמע מינה דאומר מותר אנוס הוא, ועוד דהיכן מצינו שנצטוו בני נח ללמוד דרך ארץ שהרי לא אמר זה שום חכם בפ' ד' מיתות דשקל וטרי תלמודא טובא במה שנצטוו, לכן נ"ל דאנן הכי קאמרינן דאבימלך נתחייב בעבירה זו של שרה על אומר מותר שהוא קרוב למזיד לפי שהיה לו ללמוד דרך ארץ ולא למד.

ומתוך דברי הגמרא מבואר דכל שהיה לו לעיין בדבר שלא יבוא לידי מכשול קרי ליה קרוב למזיד, ולכך כסבור בהמה ונמצא אדם חשוב קרוב למזיד, והנה פסק הרמב"ם כדברי רבא וכ' בפרק ה' מהלכות רוצח ה"ד דגר תושב שהרג גר תושב מפני שעלה בדעתו שמותר להרגו חייב מיתה ע"כ, אלא שצריך לעיין דבפרשת בראשית דן הקב"ה את קין כשוגג וחייב אותו בגלות ואף אי נימא דקין שוגג היה שהיה סבור שמותר לו להרוג את הבל, אבל הא פסקינן דכל אומר מותר קרוב למזיד וחייב, אמנם למסקנת הגמרא דכל התביעה על אבימלך משום שהיה לו ללמוד מאברהם קין לא היה לו ממי ללמוד ולכך דנו הקב"ה כשוגג, ומעתה הרמב"ם דפסק דהשתא כל גר תושב מחוייב שהיה לו ללמוד היינו אחר שניתנה תורה יש לכל האומות ממי ללמוד והרי הן חייבין אם עברו על התורה.

מים עמוקים

מתורת רבני ואברכי השכונה שליט"א

הרב יהושע ריניץ שליט"א

'על תשעה על ידי צירוף כבר ביקש'

יח,כד אולי יש חמישים צדיקים בתוך העיר וכו'

וכן בהמשך (יח,כח) אולי יחסרון וכו' התשחית בחמישה וכו' ויאמר לא אשחית אם אמצא שם ארבעים וחמשה.

וכן הלאה פסוק כט' ויסף וכו' אולי ימצאון שם ארבעים ובהמשך פסוק ל' אולי ימצאון שם שלשים וכך הלאה.

ופרש"י ד"ה התשחית בחמשה וז"ל:

והלא הן ט' לכל כרך, ואתה צדיקו של עולם תצטרף עמהם.

וכן רש"י בד"ה אולי ימצאון שם ארבעים כ' וז"ל:

וימלטו ד' כרכים, וכן שלשים יצילו ג' מהם, או כ' יצילו ב' מהם, או י' יצילו אחד מהם.

ויל"ע מדוע אחרי שאברהם ביקש על ארבעים צדיקים עובר מיד לבקש על שלושים שיצילו ג' כרכים מדוע אינו שואל אולי ימצאון שלושים ושישה, היינו ט' לכל כרך מהד' כרכים ואתה צדיקו של עולם תצטרף עמהם, כמו שביקש בארבעים וחמישה, וכן על זו הדרך כשביקש על שלושה כרכים היה לו לבקש גם את האופציה של עשרים ושבעה וכן על זו הדרך.

אלא צ"ל שאחרי שאברהם ביקש על ארבעים וחמישה היינו ט' לכל כרך ועוד צירופו של הקב"ה, והקב"ה הסכים לבקשה זו, אזי ממילא כל פעם שאברהם ביקש על כרכים אחרים, היינו כשביקש הצלה לד' כרכים האופציה הראשונה והמשובחת היא י' כנגד כל כרך אמנם אחרי שלא נמצאו י' כנגד כל כרך, כלול ג"כ האופציה השנייה שהיא העצה של ט' וצרופו של הקב"ה, כי כך היא הצורה להציל את אותם כרכים או שיהיה י' לכל כרך ואם לא אזי ממילא בודקים ג"כ את האופציה השנייה, וממילא אחרי שנענה אברהם על בקשת הצרוף לגבי הארבעים וחמישה, כבר כללה בקשה זו בכל מנין ומנין שהזכיר.

והראיה לזה הוא מדברי רש"י ד"ה אולי ימצאון שם עשרה וז"ל:

"על פחות לא בקש אמר דור המבול היו ח' וכו' ועל ט' על ידי צירוף כבר בקש ולא מצא"

ויש לעיין הרי כשביקש אברהם על תשעה צדיקים, לא הייתה בקשתו אלא ביחס להצלת כל חמשת הכרכים על ידי צירופו של הקב"ה, שעל כל כרך יהיו תשעה, והקב"ה יצטרף לעשירי, ועל כך השיב לו ה' שאין ט' צדיקים בכל כרך. אולם בהמשך, כשאברהם ממשיך ומבקש על ארבעים צדיקים, הרי לפי פשוטו של מקרא אין כאן בקשת צירוף כלל, אלא בקשה רגילה, עשרה לכל אחד מארבעת הכרכים, וכן על שלושים, עשרים ועשרה, בכל פעם עשרה לכל כרך, בלא להזכיר שוב את עניין הצירוף.

ואם כן, לפי זה, כשביקש על כרך אחד, משמעות בקשתו – עשרה צדיקים באותו כרך בלבד, ולא פחות מכך. ואם כן, צריך ביאור: כיצד פירש רש"י (פסוק לב') "על פחות לא ביקש... ועל תשעה על ידי צירוף כבר ביקש ולא מצא".

הרי בקשת הצירוף נאמרה רק ביחס להצלת חמשת הכרכים, ושם אמנם 'לא מצא', אבל לגבי הצלת כרך אחד עדיין לא שמענו שביקש על ט' וצרופו של הקב"ה, ומנין לרש"י לקבוע שבזה 'כבר ביקש ולא מצא'.

אלא חזינן מהכא ראיה לדברינו, שכיון שהקב"ה נענה לבקשת הצירוף בבקשה הראשונה – באמירה 'לא אשחית' על ארבעים וחמישה – שוב נכללה אותה אפשרות של 'ט' וצרופו של הקב"ה' בכל בקשה ובקשה שאמר אחר כך. נמצא, שכל פעם שאברהם מבקש על הצלת כרכים כוונתו לעשרה צדיקים כנגד כל כרך, אלא שכלולה בתוך בקשתו גם האפשרות השנייה, שאם לא יימצאו עשרה לכל כרך, יצטרפו תשעה וצירופו של הקב"ה להשלים את המניין. ועל כן כשביקש על עשרה צדיקים, כבר כלול היה בזה גם החשבון של תשעה וצירוף ה', ולכן כתב רש"י "ועל תשעה על ידי צירוף כבר ביקש ולא מצא".

וממילא א"ש מה שכ' רש"י שכבר בקש ולא מצא, היינו כשבקש על עשרה כבר כלול בפנים שאם לא ימצאו עשרה יהיה ג"כ את האופציה השנייה של בקשת הצרוף היינו ט' צדיקים והקב"ה.

ב.

אמנם מה שיש כאן להעיר קצת, דהיה לו לרש"י לכ' את זה כבר קודם לכן בבקשת אברהם על ארבעים צדיקים, דהתם היה לרש"י לומר "ועל שלושים ושישה ע"י צירוף כבר בקש ולא מצא", ומדוע פירש רש"י העניין הזה רק בכרך האחרון ולא כבר לעיל. וצ"ב.

אמנם היה נראה לדקדק בלשון רש"י 'על פחות לא ביקש, אמר דור המבול היו ח' ולא הצילו, ועל ט' על ידי צירוף כבר ביקש ולא מצא'. לכאורה, היה לו להקדים ולומר תחילה 'ועל ט' כבר ביקש' ואחר כך 'ועל ח' לא ביקש', כפי סדר המניין.

אלא שכוונת רש"י כאן אינה לבאר את עניינו של ט', שכבר נתבאר ממילא בכל הבקשות הקודמות שהרי בכל שלב כבר כלולה האופציה של תשעה והקב"ה מצטרף עמהם, כנ"ל. אלא עיקר דבריו כאן באו לבאר מדוע לא ירד אברהם לבקש על ח', ומפני כך פתח 'על פחות לא ביקש דור המבול היו ח' ולא הצילו', ורק אגב כך הזכיר גם את עניין הט', לומר שבזה כבר נבחן ולא נמצא.

נמצא שרש"י הקדים את דין הח', מפני ששם עיקר חידושו, והוסיף את דין הט' רק בדרך אגב, להודיע שעניין זה כבר ידוע ומוכרע מן הבקשות הקודמות, ואין צורך להעמיד עליו פירוש בפני עצמו.

הרב יצחק ברכה שליט"א

במעלת התפילה על חינוך הילדים

"כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו" וגו'. (י"ח י"ט)

א) פירש רש"י כי ידעתיו לשון חיבה וכו', רואים מכאן, גודל מעלת המחנך את בניו בדרך התורה והמצוות, שהקב"ה הראה לו לאברהם אבינו עליו השלום, חיבה יתירה בזה, יותר מכל המסירות נפש בעשרה הנסיונות שעמד בהם, והמצוות שעשה, כי הוא יסוד שהכל תלוי בו, שאם אין גדיים אין תיישים.

ב) ואף שנולד לו את ישמעאל, שלא הלך בדרך התורה והמצוות, כמ"ש רש"י (כ"א ט) על הפסוק ותרא וגו', שהיה עובד עבודת אלילים, דבר אחר לשון גילוי עריות, מכל מקום, מאחר שעשה אברהם אבינו את ההשתדלות בחינוכו, וכמ"ש רש"י (י"ח ז) על הפסוק ויתן אל הנער, זה ישמעאל, לחנכו במצוות, לא ראה הקב"ה חסרון בכך, כי לא דורשים מהאדם את התוצאות, אלא

את ההשתדלות.

ג) והנה איתא בגמ' תענית (ה:) שכאשר נפרד רב נחמן מרב יצחק, ביקש ממנו שיברכו, אמר לו, אמשול לך משל למה הדבר דומה, לאדם שהיה הולך במדבר, והיה רעב וצמא, ומצא אילן שפירותיו מתוקין, וצילו נאה, ואמת המים עוברת תחתיו, אכל מפרותיו, ושתה ממימיו, וישב בצילו.

ד) וכשביקש לילך, אמר אילן אילן במה אברכך, אם אומר לך שיהיו פרותיך מתוקין, הרי פרותיך מתוקין, שיהא צלך נאה הרי צלך נאה, שתהא אמת המים עוברת תחתיך, הרי אמת המים עוברת תחתיך, אלא יהי רצון, שכל נטיעות שנוטעין ממך יהיו כמותך.

ה) אף אתה במה אברכך, אם בתורה הרי תורה, אם בעושר הרי עושר, אם בבנים הרי בנים, אלא יהי רצון, שיהיו צאצאי מעיך כמותך, ע"כ. הרי שהברכה הגדולה ביותר לאדם היא, שיהיו בניו ובנותיו וצאצאיו, הולכים בדרך השי"ת.

ו) ויש להורים להתפלל על כך, ותפילתם מתקבלת יותר מאחרים, כמו שכתב הספורנו בראשית (ל"ב א) שברכת האב אשר היא על בניו, בכל נפשו, בלי ספק ראוי שתחול יותר, בסגולת צלם אלוקים המברך, כאמרו בעבור תברכך נפשי, ע"כ.

ז) ובתנא דבי אליהו (פרק י"ח אות י) איתא, מעשה בכהן אחד, שהיה יר"ש בסתר, וכל מעשיו הטובים שהיה עושה, היה עושה בסתר, והיה לו עשרה בנים מאשה אחת, ששה זכרים וארבע נקבות, ובכל יום ויום היה מתפלל, ומשתטח, ומבקש רחמים, ומלחך בלשונו עפר, כדי שלא יבוא אחד מהן לידי עבירה, ולידי דבר מכוער.

ח) ואמרו, לא יצתה אותה שנה, עד שבא עזרא, והעלה הקב"ה על ידו את ישראל מבבל, ואותו הכהן עמהם, ולא נכנס הכהן ההוא לעולמו, עד שראה כהנים גדולים ופרחי כהונה, מבניו ומבני בניו עד חמשים שנה, ואח"כ נכנס אותו כהן לבית עולמו, עליו הכתוב אומר, בטח בה' ועשה טוב וגו', והתענג על ה', ויתן לך משאלות לבך וגו', ע"כ.

ט) מבואר בזה, גודל מעלת תפילת ההורים על צאצאיהם, שיזכו ללכת בדרך השי"ת. וכן מבואר בספר חסידים (סי' תק"נ) שכתב וז"ל, יהא אדם רגיל לומר, יהי רצון מלפניך, שלא נחטא לך ולבריותך, ושלא יחטאו לך בריותך, ושלא יחטאו בני, ע"כ.

י) ורבינו יונה כתב באיגרת התשובה (אות ע"ט) וז"ל, תהא האשה זהירה להתפלל ערב ובקר וצהרים, ובסוף תפילתה יהא עיקר תחנוניה, על בניה ובנותיה, שיהיו יר"ש, ושיהיו בניה מצליחים בתורה, כי עיקר זכותה של אשה לעולם הבא, שבניה עובדים להשי"ת, ועושים רצונו, ויראים אותו, וכשהיא בבית עולמה, ובניה יש בלבם יר"ש, ועוסקים בתורה ובמצוות, נחשב לה הדבר, כאילו היא בחיים, ועושה כל המצוות, והיא במעלות עליונות לעוה"ב.

יא) עוד כתב רבינו יונה שם (אות פ) וכשהיא נותנת צדקה, תתפלל באותה שעה, בידים נקיות, שיהיו בניה יר"ש, ומצליחים בתורה ובמצוות, מפני שתפילתו של אדם נשמעת, בשעה שהוא עושה מצוה, ע"כ.

יב) עוד כתב רבינו יונה שם (אות פ"ב) כל הימים שהאשה הרה, תתפלל תמיד, שיהא הולד יר"ש, וחכם לב, ומצליח בתורה ובמצוות, ותפתח ידה תמיד לעניים, ותתפלל התפילה הזאת, ע"כ.

יג) ורבינו בחיי בפירושו לשמות (י"ט ג) כתב, שהאשה היא סיבה לתורה, שהיא יכולה להמשיך את בניה לבית המדרש, לפי שהיא מצויה בבית, והיא מרחמת עליו בכמה מיני געגועין, כדי להמשיך אותו אחר לימוד התורה מנעוריו, וגם כי יזקין לא יסור ממנה.

יד) עוד כתב רבינו בחיי (שם) ולכך ראויה האשה להתפלל להשי"ת, בשעת הדלקת הנר של שבת, שהיא המוטלת עליה, שיתן לה ה' בנים מאירים בתורה, כי התפילה נשמעת יותר בשעת עשיית המצוה, ובזכות נר שבת שהוא אור, תזכה לבנים בעלי תורה, הנקראת אור, שנאמר, כי נר מצוה ותורה אור, וכן דרשו חז"ל, האי מאן דרגיל בשרגי, הויין ליה בנים ת"ח, ע"כ.

טו) והביאו דבריו המטה משה (אות תי"ז). והמג"א (סי' רס"ג ס"ק י"א). והמחצית השקל (שם). וכ"כ בספר ראשית חכמה (פרק דרך ארץ שער ד). ובספר חרדים (סוף פרק ס"ז) כתב, כשם שצריך אדם להתפלל על עצמו, כך צריך להתפלל על זרעו, שיהיו יר"ש, והביא שם את דברי התנא דבי אליהו הנ"ל.

טז) ובספר השל"ה (שער האותיות אות ד ד"ה ותמיד) כתב, ותמיד יהיה תפילה שגורה בפי אב ואם, להתפלל על זרעם, שיהיו לומדי תורה, וצדיקים ובעלי מידות טובות, ויכוין ע"ז בברכת התורה כשמברך, ונהיה אנחנו וצאצאינו וכו', וכן בברכת אהבה רבה כשאומר, אבינו אב הרחמן, רחם עלינו, ותן בליבנו וכו', יחשוב ג"כ, על זרעו וזרע זרעו עד עולם, וכן כשאומר, למען לא ניגע לריק ולא נלד לבהלה, בכל המקומות האלה, יעשה תפילתו קבע, בכל לבבו ובכל נפשו, והביא שם את דברי התנא דבי אליהו הנ"ל, ע"כ. וכ"כ המשנ"ב (סי' מ"ז ס"ק י).

יז) וידועה ומפורסמת תפילת השל"ה, על חינוך והצלחת הבנים, לאומרה בכל עת, ובפרט בערב ר"ח סיון. והחת"ס בדרשותיו (ח"ב דף שס"ה) כתב בשם חכם אחד, שרצון הקב"ה שיתפללו על כל צרכיו, ובכלל זה שיצליח בחינוך בניו שיגדלו ליראי ה', ע"כ.

יח) והחיד"א בספרו מורה באצבע (ס"י אות שכ"ח) כתב, שיתפלל ויבכה לה', שיציל את בניו מחטא, ויהיו כל זרעו, זרע קודש בלי פגם וכו', ע"כ. והגר"ח פלאג'י כתב בספרו צוואה מחיים (אות ח) בשם רבינו סעדיה גאון, כי כל שאלה ששואל אדם מהקב"ה, אפילו לא יהיה האדם עצמו ראוי שישמע ה' תפילתו, אם התפילה ההיא לכבודו יתברך, שומע הוא את תפילתו, וא"כ תהיה כל מגמתו להתפלל אל ה', על בניו ובנותיו, שלא יבואו לידי עבירה, ולידי דבר מכוער, וה' שומע תפילתו.

יט) עוד כתב הגר"ח פלאג'י (שם) זאת יעשה, כשהוא בא בבית הכנסת, ובא לפני היכל ה', להשתחוות לה', ולהתפלל שם, יפול על פניו ארצה לפני היכל ה', לבקש רחמים על כך, וילחך לשונו מעפר אשר שם, ותקובל תפילתו ברחמים וברצון וכו', ע"כ דבריו.

כ) ושנה פרקו הגר"ח פלאג'י בספריו, כף החיים (ס"א אות י"ח). נפש כל חי (מערכת ת אות צ). תוכחת חיים (פרשת ויצא עמוד קל"ג). מועד לכל חי (סי' י"א סעיף י"א). לוח ארז על תנא דבי אליהו (דף כ.).

כא) והגר"ח פלאג'י בספרו עטרת החיים (סי' ו) תיקן נוסח תפילה על ענין זה, וכן הגאון רבי אליעזר פאפו בספרו בית

תפילה (עמוד קכ"ה) תיקן נוסח תפילה מיוחד על חינוך הבנים, וכן החזו"א תיקן נוסח תפילה מיוחד על חינוך הבנים, ונדפסה בקובץ אגרות חזו"א (ח"א סי' ע"ד).

כב) והמשנ"ב (סי' קכ"ב ס"ק ח) כתב בשם החיי אדם, שנכון וראוי לכל אדם, להתפלל בכל יום, ביחוד על צרכיו ופרנסתו, ושלא ימוש התורה מפיו וזרעו, וזרע זרעו, ושיהיו כל יוצאי חלציו, עובדי ה' באמת, ושלא ימצא ח"ו פסול בזרעו, ע"כ.

כג) והגר"ח קנייבסקי זצוק"ל בספרו אורחות יושר (סוף פ"י) כתב, שהצלחת חינוך הילדים, תלוי הרבה בבקשת רחמים של האב והאם, כל חייהם, על הבנים, והביא שם, את דברי התנא דבי אליהו הנ"ל.

כד) והגרי"י קנייבסקי זצוק"ל היה אומר, שפעמים רואים, שבבית פשוט ביותר, יוצא ת"ח וצדיק, וזהו מחמת, שהסבתא שלו התפללה ובכתה, שתזכה לבנים ת"ח, ואם לא הועילה התפילה לבנים, הועילה לנכדים, והביאו דבריו בספר לשכנו תדרשו (ח"ב).

כה) ולא יאמר האדם, שקשה לחנך בדורנו, משום הנסיונות והפתויים והקשיים, הקיימים בדורנו, לפי שמצות חינוך, מצוה היא ככל המצוות שבתורה, וכשם שהאדם משתדל בקיום כל המצוות כולם, כך הוא במצוות חינוך.

כו) ומפורש כן במדרש רבה (פ"כ אות ו) א"ר אלעזר ברבי שמעון, נוח לאדם, לגדל לגיון אחד משל זיתים בגליל, ולא לגדל תינוק אחד בארץ ישראל, ע"כ. והובא במדרש תלפיות (ענף גידול ד"ה בנים). ויה"ר שנזכה, שלא תמוש התורה מפינו, ומפי זרענו, עד עולם.

הרב שניאור זלמן קליימן שליט"א

הכנות האב והבן בהליכתם בדרך אל העקידה

'וילכו שניהם יחדיו'

א) הנה בכל הפרשה חוזר על עצמו כינוי יצחק כבנו של אברהם עשרה פעמים, וביחוד בעת שמכינו לעקידה ומניח עליו העצים ויצחק תמה איה השה, "וַיָּשֶׂם עַל יִצְחָק **בְּנוֹ** וַיִּקַּח בְּיָדוֹ אֶת הָאֵשׁ וְאֶת הַמַּאֲכֶלֶת וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו: וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל אַבְרָהָם **אָבִיו** וַיֹּאמֶר **אָבִי** וַיֹּאמֶר הִנֶּנִּי **בְנִי** וַיֹּאמֶר הִנֵּה הָאֵשׁ וְהָעֵצִים וְאַיֵּה הַשֶּׂה לְעֹלָה: וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֱלֹהִים יִרְאֶה לּוֹ הַשֶּׂה לְעֹלָה **בְּנִי** וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו.. וַיַּעֲקֹד אֶת יִצְחָק **בְּנוֹ**.. לִשְׁחֹט אֶת־**בְּנוֹ**..".ובהכי מורגש הנקודה, כיצד מתוך האהבה של אב לבנו, הרי הוא בא לעוקדו ולהקריבו לפני ה', ושומעים היטב את פניית יצחק אליו כאבא, והוא משיבו הנני בני. (ואמירה זו מודגשת וקיימת לכשעצמה לבטא את יחס האב והבן, לכך נכפל ונשלש 'ויאמר', דהיינו, תחילה מתואר עצם פניית הבן כבן לאביו, ואח"כ שבה ונתפרטה בתיבות המבטאות את היחס הלבבי, ואזי נאמרה גוף שאלתו). ולמרות שיצחק מבין הכל ממשיכים הם לילך שניהם יחדיו כאב ובנו, זה להקריב וזה להקרב.

[ויש זכר לדבר בילקו"ש כאן (רמז ק"א), יעו"ש כיצד השטן בא ליצחק לשכנעו לומר לו שאביו הולך לשוחטו וכו', ולכך פנה לאביו, 'ויאמר אבי', "למה אבי שני פעמים, כדי שיתמלא עליו רחמים". וראה עוד בהקדמת שו"ת זית רענן בדרושו בענין העקידה, "ולכן הזכירו הכתוב בשם 'בני' בכל המקראות הללו, "לעולה בני", "ויעקוד את יצחק בנו", להורות שבכל אלו לא זז מחיבתו"].

ועדיין "וילכו שניהם יחדיו". מוקש ל"וילכו שניהם יחדיו", הנאמר מקודם. היחדיו שלהם, הצוותא הלבבית והאהבה בין האב לבן, בעינה עומדת ללא כל פגימה. זהו התיאור הנשגב שמעמידה בפנינו הפרשה.

'וישם על יצחק בנו'

ב) והנה המעשה שהוקדש יצחק, לכא' היינו כאשר העלהו אברהם על גבי המזבח עקוד ומזומן להקרבה. ואמנם אע"פ שאזי הוא הרגע שבו חל עליו עצם מהותו כקרבן ממש, נראה דהפסוקים מתארים כיצד אף לפני כן עשה בו אברהם מעשה כעין הקדשה לקרבן.

והוא כאשר הניחו הנערים עם החמור לילך שניהם ולעלות להר המוריה, אזי אומר הכתוב "וַיִּקַּח אַבְרָהָם אֶת עֲצֵי הָעֹלָה וַיָּשֶׂם עַל יִצְחָק בְּנוֹ וַיִּקַּח בְּיָדוֹ אֶת־הָאֵשׁ וְאֶת הַמַּאֲכֶלֶת וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו". וצ"ב מאי קמ"ל בסדר משא זה, דיצחק נשא העצים ואברהם האש והמאכלת, ומה בכלל צריך לכתוב כן, ופשוט שנושאים בידיהם את הדברים הנצרכים להקרבה. ומהי ההדגשה שהיה שימה מיוחדת של אברהם להניח העצים על בנו, ומפני מה לא אמר לו ליקח העצים כשם שהוא נטל האש והמאכלת. ומשמע שהיה כאן שם 'שימה' שכאן דייקא מקומם. ברם עומק פשט הכתוב הוא כענין הנזכר במדרשים כאן "למה היה יצחק דומה, למי שהוא יוצא לישרף ועציו על כתפיו" (תנחומא וכעי"ז במד"ר). ותוכן הענין, דלא בכדי נשא יצחק את עצי העולה אשר עליהם ישרף ובהם יובא קרבן לה', ובהכי התבטא דמישך שייך לחלק העצים, ולקרבן עולה הוא עומד ליקרב. וד"ז ביקש אברהם להעמידו כאשר הניחו את הנערים והחמור והלכו תרוויהו למקום ההקרבה, ולקח בידו את האש והמאכלת אשר הם חלקו דידיה, לשחוט ולהקריב באש, והניח על כתפי יצחק את חלקו דידיה, שהוא העצי עולה שיעלו עמו לקרבן[1].

ובאמת פשוט דעצים אלו לא היו היכ"ת בעלמא להבעיר האש, אלא מעיקר צורת קרבן התמיד שצריך שני גזרי עצים וכך עומדת המערכה ע"ג המזבח המיועדת להקרבה, ועצים אלו חשיבי נמי מצורת הקרבן, ונקרא שמם 'ויבקע עצי עולה', והיינו שמעיקרא בתורת שם זה נטלם, וכאשר באים לסדר מערכה ע"ג המזבח

[1] והנה היה יצחק מיועד לעלות כליל לה', והיה לו גדרי קרבן ממש. ותוכן הדבר הוא, שנמסר לרשות גבוה וכל מציאותו דבקה בחי העולמים, ואין לו חיים אחרים.

צורתו בעצי עולה. (וכן מבואר במש"ח כאן).

ונראה דאברהם לא התמהמה וביקש לבקע העצים לאלתר, ואף שמן הסתם יכל לבקע עצים ולהוציא אש אף ליד הר המוריה, יש זריזות יותר שהכל מוכן בידו, וגם מעלה היא לעלות למקום הקב"ה כאשר הקרבן בידו בשלימותו, והלא הדרך עצמה היא חלק מן המצוה.

הבאת יצחק בדרך כהעלאת ביכורים לפני ה'

ג) וכבר נת' במק"א, דעיקר שם עליה לרגל הוא כאשר מתקרבים לציון, וכבוד ה' נראה ואליו הולכים, ואזי הצורה היא להניח את החמור ולעלות ברגל ולקחת ביד את כלי הקרבן, והוא כענין הולכה למזבח דמגוף המצוה היא. וכך גם על כל העליה יהא שם הבאת קרבן, וחפץ אברהם שיבין יצחק הדבר ובתורת כן יעלו, כמקריב הבא עם קרבנו ומטפס בהר ה'.

ובאמת ביחוד אנו מוצאים כן בביכורים, דההולכה עצמה היא היא מגוף ההעלאה לגבוה, וכל הדרך השור הולך לפניהם מעוטר, ומשעה שהגיעו להר הבית נושא בעצמו את טנא הביכורים מזומן לנתינה. (ראה לעיל אות ד'). ויצחק נחשב טנא ביכורים כמו שאומרים ושונים בפיוטים, והוא הבן אשר חונן בו אברהם לזקנותו, וגדר בכור בניו לו, ובתורת כן מסרו להעלות לגבוה. ועושה אדם כל שדהו ביכורים.

ואכן כן היה יצחק בפועל, כביכורים הבאים לפני ה' ונמסרים לגבוה, ושוב בקדושתם קאי אף לאחר שיצאו מן הקודש. וכיון שבאו לתחום מקום המקדש, עטרו אברהם בעצים והזמינו לעלות לה', שכך היא עליית הביכורים להר ה'. וכשם שכאשר מתקרבים לירושלים מעטרים ומפרכסים את הביכורים, ["והשור הולך לפניהם וקרניו מצופות זהב ועטרת של זית בראשו, החליל מכה לפניהם עד שמגיעים קרוב לירושלם, הגיעו קרוב לירושלם שלחו לפניהם ועטרו את בכוריהם" ביכורים פ"ג מ"ג]. ה"נ כאשר מתקרבים ובאים אברהם ויצחק להר המוריה, מעטרים את יצחק בעצים אשר יוקרב בהם, וזהו נוייו והידורו.

ולכך כאשר הניח אברהם על יצחק עצים הללו, הרי זה אמירה ויעוד להיות כמותם[2]. לכך אנו מוצאים דבשעה זו שאל יצחק איה השה לעולה, משום שהבין שאביו בא לרמזו, וביקש לוודא שאכן כ"ה. וגם אם לא הבין ממש, באה שאלתו מפני שלפני כן סבר שבהמשך ישיגו שה, אבל כעת שעולים ונוטלים את כלי הקרבן בידם וכך מעטרים את העליה להר ה', כיצד יתכן שדוקא הקרבן עצמו איננו עולה עמהם. [וכל הדרך לא נשא יצחק את העצים, וכנראה היו על החמור, וכאן כבר הגיע הזמן שיצא יצחק בעצי הקרבן על כתפו ויכין עצמו לעלות כליל לה'].

הרב שמעון שונברג שליט"א

'גדולה הכנסת יותר מהקבלת פני השכינה'

ידועים דברי חז"ל [שבת קכז.] 'אמר רב יהודה אמר רב גדולה הכנסת יותר מהקבלת פני השכינה, דכתיב, ויאמר אדני אם נא מצאתי חן בעיניך אל נא תעבור' וגו', דברי חז"ל הללו יש לבארם היטב, דהרי לכאורה תכלית כל עבודתנו הוא להגיע למצב של נהנים מזיו השכינה, וא"כ כיצד יתכן ש'גדולה הכנסת יותר מהקבלת פני השכינה', ובמאמר זה ננסה לבאר את הדברים, ולראות האם זה נאמר דווקא על הכנסת אורחים, או שזה נכון גם לגבי כל שאר מצוות התורה.

ובכדי לבאר את הדברים היטב, כמדומה שנכון יהיה לגשת לסוגיא מתוך דברי חז"ל במסכת אבות [פ"ד כ"ב], וכך כתוב שם: 'יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי עולם הבא, ויפה שעה אחת של קורת רוח בעולם הבא מכל חיי עוה"ז', ע"כ, וכל אחד מרגיש בקושי שיש במשנה זו, ובאמת הרבה מהמפרשים נתקשו בביאור המשנה, דלכאורה זה נראה כשני אמרות הסותרות זו את זו, **ובפרט שהדברים נכתבו מיד לאחר המשנה של 'התקן עצמך בפרוזדור'... וביותר, אלו ב' המשניות הם אותו מ"ד** – 'רבי יעקב אומר העולם הזה דומה לפרוזדור...הוא היה אומר יפה שעה אחת בתשובה ומע"ט בעולם הזה מכל חיי העולם הבא', וזה פלא, דהרי במשנה לפני הוא אומר שהעוה"ז הוא רק פרוזדור, ומיד אח"כ הוא היה אומר 'יפה שעה אחת בתשובה ומע"ט בעולם הזה מכל חיי העולם הבא', ואח"כ חוזר ואומר 'יפה שעה אחת של קורת רוח בעולם הבא מכל חיי עוה"ז'?

ובעזרת החונן לא"ד, ננסה לבאר את הדברים עד כמה שידנו משגת, ובתפלה שלא יצא תקלה מתחת ידנו. דהנה, תכלית רצונו יתב' בבריאת העולם, היה בשביל ליצור 'אדם' עם כוח הבחירה, העומד כביכול כנגד הקב"ה, ומכוח המימד הנפרד שבו, יש תוקף אמיתי למעשי האדם - וע"י שהוא בוחר בטוב, **הוא נותן** - עושה נחת רוח להקב"ה, כלומר, 'הצלם אלקים' – 'הבעל בחירה' יכול לתת משהו להקב"ה, וכביכול יש יחס הדדי בין המאציל לנאצל, ודבר זה שום נברא אחר לא יכול לעשות, לא מלאכים, לא שרפים ולא אופנים, אלא אך ורק המובחרים

ונראה דגם אם היה נקרב לא היה מטמא בטומאת מת, משום דאין שמו מי שפגע בו מיתה, אלא מי שנעשה לחפצא של קרבן המסור להקב"ה ובתורת הכי נקרב ומתכלה לפניו, ולאו שם מיתה ע"ז לאחר שחיטתו, לא לענין טומאה עצמית, ולא לענין לטמא את אברהם. ולכך ל"ח קרבן הבא בטומאה. והוא ענין נכון למעיין, והבן. וכן מה שהק' דהיאך היה מקריב אברהם את יצחק, הא מיד בשחיטתו נעשה אונן ואסור בעבודה, נראה דל"ש בזה כלל גדר אונן, דהא לא נצרך יצחק לקבורה, אלא כל כולו היה עולה כליל לגבוה על כל אשר בו, ואין בו אלא חפצא של קרבן העולה לה' ולא חפצא של מת הטעון קבורה. ועי' יו"ד שמ"א ד' דכאשר א"א לקבור ליכא אנינות. ואע"פ שעצמות שפקעו מע"ג המזבח אפשר שיצאו לחולין (עי' זבחים פ"ו א'), ולכא' הכא בעינן קבורה, מהיכ"ת שעומד לכך, והלא העלוהו ע"ג המזבח לשוחטו שם על העצים, והאש היתה אוחזת בכולו. וקרוב הדבר, דל"ה שייך כלל דין להצטער ולישב עליו שבעה, של"ח ששלט בו המוות, אלא כל כולו נעשה לחלק ה', וגם נראה כמצטער על קיום רצון ה' (ואפי' על הרוגי בי"ד אין מתאבלין כמבואר בסנהדרין מ"ו, משום שכך משפטם נכון ותועלת היא להם). 'זך בשמעו לבו לא דאב, חפץ צורו חשק ותאב'.

[2] והנה גם אם הוקדש יצחק קודם לכן, אין בדבר משום מעילה בקדשים, ואע"ג דלגבי סכין אנו מוצאים שא"א להניח הסכין בקרבן משום השתמשות בקדשים,

שבמין האנושי – ה'בני ברית', ולכן רק לו [לישראל] יש יחס עם הקב"ה עד כדי שהוא נותן – עושה לה' נחת רוח, והוא דבר נורא למתבונן, וזהו תכלית האדם בעולמו[3], ולמלאכים אין להם יחס כזה – כי אין להם בחירה – וממילא אין תוקף אמיתי לפעולתם - דהם מוכרחים, וממילא אין להם יכולת לעשות נחת רוח, [וכעין מה שמצינו בחז"ל 'דטובים דברי סופרים יותר מיינה של תורה', כלומר, **יש עדיפות וחביבות לדבר שבא מצד התעוררות התחתון, יותר מאשר הדבר שבא ממקום עליון**].

ה"ה לגבי עולם הבא, דלצדיקים ששם, אין שום יכולת לתת לה' נחת רוח, אלא הם כעין המלאכים, שאין להם בחירה, ולכן 'יפה שעה אחת בתשובה ומע"ט בעולם הזה, מכל חיי עולם הבא', דמהבחינה הזו לעוה"ז יש עדיפות יותר 'מכל חיי עולם הבא', ששם אין ביחס שום יכולת לעשות נחת רוח להקב"ה – יחס הדדי – כביכול 'עזר כנגדו' [דה'עזר' מגיע מהכח העקרוני של העמידה 'כנגדו'].

וע"ע בגמ' [שבת פט:] 'דבשעה שעלה משה למרום, מצא להקב"ה שקושר כתרים לאותיות, אמר למשה אין שלום בעירך, אמר לפניו רבש"ע כלום יש עבד שנותן שלום לרבו, אמר ליה היה לך לעזרני'...[4] וכן מצינו [ברכות ז.] על ר' ישמעאל שנכנס להקטיר קטורת...'ואמר לי **ישמעאל בני ברכני**', וכל זה בעצם פסוקים מפורשים בתורה 'וברכת את ה' אלוקיך' 'תנו עוז לאלוקים', וזהו עומק היחס שיש במושג 'בן ברית'.

וזהו שאנו אומרים בפיוט ביוה"כ 'אשר אימתך בפותחי קדוש, בפוצחי ברוך... 'ומוראך עליהם', כלומר, על המלאכים יש מורא מהקב"ה, אבל הם לא יכולים לאהוב את ה'[5], פירוש, הם לא יכולים לתת לה' מעצמם[6]. וממי כן רוצה לקבל תהלה - **'ואביתה תהלה'** מבשר ודם, מהבל ותהו, מחציר יבש..**והיא תהלתך**, כלומר, נכון שהמלאכים הם - שביבי אש, שבילי מים, בדודי קרח, וכו' וכו', אבל הם לא יכולים לתת מעצמם לה', דפעולתם נובעת מתוך הכרח[7]. אבל אלו שיש להם בחירה - מחסרי שכל, עמוסי בטן, מרחקי אמת, מבשר ודם, מהם 'אביתה תהלה'.

ולכן 'לעולם הזה' יש עדיפות, אשר רק בו יש לנו יחס שהקב"ה אומר לנו 'היה לך לעזרני' - 'ישראל בני ברכני', [דרק מתוך הנפרדות שיש בעוה"ז, מתאפשר יחס אמיתי – מתוך בחירה] וזהו דבר שהשכל אינו יכול לתפוס, והוא נובע מגודל ענותנותו של הקב"ה, זהו כל מגמתנו בעבודתנו – להתקרב אליו ולהדמות אליו – וזהו ע"י שאנחנו כל הזמן בתנוחה של 'בתשובה ומע"ט', ומודים ומכירים בטובתו של מקום, וזה שייך רק כאן, שיש 'בחירה', משא"כ בעוה"ב.[8]

אמנם, כל זה הוא **'תכלית העבודה'** ש**'מצדינו'** - מה שצריך להיות כל כוונתנו של כל יחיד ויחיד בעבודתו – לעשות נחת רוח לבורא יתב' שמו, דאין אנו משמשים ע"מ לקבל פרס – עוה"ב, אולם כן חשוב שנדע, שיש למעשנו תוקף וכוח נצחי, ו'שכר מצוה מצוה'.

אולם, **תכלית הבריאה 'מצדו'** יתב', הוא הרצון להיטיב, דהרי ל"ש לומר שתכלית כל העולם 'מצדו' היה בשביל שיקבל מהנברא 'עזרני' 'ברכני' – לגלות יחודו, דהוא אינו צריך שום השלמה, אלא פשוט וברור דמצדו יתב' תכלית כל המציאות הוא בשביל להיטיב לנבראים, ושלימות ההטבה לא יכולה להתממש בעוה"ז - המוגבל והחולף, אלא אך ורק בעולם נצחי – עוה"ב, וע"ז נאמר 'יפה שעה אחת של קורת רוח בעוה"ב מכל חיי העוה"ז', כלומר התכלית מצדו הוא ההטבה שבעוה"ב – הסיפא של המשנה, והתכלית מצידנו היא בעוה"ז – הרישא של המשנה, ואותו מ"ד אומר את שני הדברים, משום שחשוב שנדע שלפעולות שלנו יש משמעות של נצח נצחים - שכר.[9]

ולגבי מה שזה בא לאחר המשנה של התקן עצמך בפרוזדור, נראה לומר, דבמשנה השניה 'הוא היה אומר' - בא לפרש את

היינו משום שאין הסכין מוקדש בעצמותו, אולם גזרי עצים דהוו קרבן, נראה פשוט דל"ח מעילה. וראיתי שהביאו כן משם הצ"פ. [ובאמת אף לגבי סכין הביאו התוס' פסחים ס"ו ב' דעת הירו' דל"ח מעילה משום דהוי צורך קרבן. ונראה דבדבר שהוא חלק מהקרבן ממש כו"ע מודו]. אולם צ"ע האם הוקדש ממש קודם לכן, שהרי היה בן ל"ז, ואף אם היה סמוך על אביו, לכא' צריך נמי דעתו, והוא נמי בעלים על עצמו. ולכא' לא הוקדש אלא כאשר העלוהו ע"ג המזבח, ומ"מ נראה דהנחת העצים עליו הוא כעין הקדשה והעמדת יעודו, ובהכי נקבע בפועל שיצחק נעשה חלק מעצי העולה ולכך מיועד, וביחוד בשעה זו דייקא נתוודע הדבר ליצחק וקיבל על עצמו לעמוד כקרבן ובתורת הכי נשא את עצי העולה. [והלא אמירה לגבוה כמסירה להדיוט, וכאשר אברהם בדוקא מניח עליו העצים לא גרע מאמירה הנאמרת מפי שניהם ומתבטאת בעשייה זו]. ובאמת את האש והמאכלת החזיק אברהם ביד כמבואר בל' קרא, ואילו את העצים לא החזיק יצחק בידו, אלא טען גבו וכתפו לנשיאתם, וכל' 'וישם על יצחק בנו', ובאמת מן הסתם הוא הדרך היותר מתאימה לנשיאה, אולם נראה דמונח בזה גם צורת הדבר, דאברהם נושא בידו כמי שמבקש לעשות בהם שימוש, ואילו יצחק נושא עליו וטעון בעצים, ונעשה כעומד לעלות לעולה בצוותא עמם. [ואמנם בפיוטי הסליחות אומרים "רץ אל הנער והקדישו, ונפשו קשורה בנפשו, עטרו בעצים ואשו, ונזר אלוקיו על ראשו" (סליחות לצום גדליה, סי' נ"ב), ומבואר דהקדישו מעיקרא. וצ"ב מהו עטרו בעצים ואשו, דבשלמא בעציו היינו משנ"ת דהיה כעין עיטור ונוי דומיא דהבאת ביכורים, אולם האש ביד אברהם היה. ואפשר דמ"מ חשיב עיטור ונוי להוליכו כך בדרך כאשר כל חלקי הקרבן הבאים עמו מוזמנים לעלייתו לה', ולכך לא סמך אברהם שישיג כאשר יגיע למקום. ואמנם המאכלת ל"ח עיטור, שאיננה מצורת הקרבן ועלייתו לפני ה'. וכן יצחק בשאלתו 'הנה האש והעצים ואיה השה לעולה', לא הזכירה מה"ט. ובאמת על האש והעצים יש קדושה ובעינן שלא נשתמש בהם הדיוט, מה שאין כן בסכין (מנחות כ"ב א'). וכן מבואר במש"ח כאן. ועוד אנו אומרים "יעד עצים ולשפות ערך, כמה ותמה יחיד ורך, להג איה השה הנערך, להקדישו במקדש קדש" (סי' צ"ב, מרשב"ג). ומשמע דהיינו לאחר שסידר עצי המערכה על המזבח, אולם שאלת יצחק היתה קודם לכן, ושמא המכוון דכאשר הניח העצים על יצחק בהכי יעדם להקרבת יצחק ונתייעד יצחק להקרב עמהם, ואזי הרגיש יצחק שדברים בגו ותמה איה השה. (אמנם אפשר דלא דקדקו הפייטנים לפי סדר המעשה בפועל המוזכר בתורה, וכן נראה בעוד מקומות בפיוטי העקידה)].

[3] בשפת הרמח"ל כך הם הדברים: היות ותכלית עבודת האדם הוא לגלות את יחודו יתב' בעולם, ורק בעוה"ז שיש טוב ורע שייך האפשרות לגלות יחודו, וזהו שאמרו במס' אבות [פ"ו בסופו] כל מה שברא הקב"ה בעולמו, לא בראו אלא לכבודו שנאמר כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו וכו', לכן יש מעלה לעוה"ז ע"פ העוה"ב, לגבי היכולת לתת כבוד לה' – גלוי יחודו.

[4] עיין ברכות לב. 'החייתני בדבריך'.

[5] כך מפורש כותב המהר"ל בחיד"א מכות דף יא: עיי"ש.

[6] אולם צריך לדעת שהמלאכים שייכים לעולמות הנפרדים – עולמות העבודה, והם כעין עבדים – שלוחים עושי רצונו ללא שום בחירה [עיין קל"ח פתח קלז], ודברינו הנ"ל מוכרחים ממה שהתורה לא ניתנה למלאכי השרת, אלא דווקא לבעלי בחירה בדרגת ילוד אשה.

[7] עיין ברבינו בחיי תחילת פרשת ראה ד"ה ומפני זה. דמשווה את שירת המלאכים לשירת החיות (שבפרק שירה), דתרוויהו מוכרחים בפעולתם, המלאכים מצד שהם רוחנים, והחיות מצד הטבע, ורק האדם שמורכב משניהם יחד יש לו רצון עצמי - בחירה.

[8] וזהו לכאורה כוונת השיר "עולם הבא איז א גוטע זאך, **לרנן תורה איז א בסר זאך**", [שיר זה שרו תלמידי הגר"א, בשמחת תורה באותה שנה שהגר"א נפטר, שכידוע הגר"א הלך לבית עולמו בחג הסוכות, והתלמידים היו בצער גדול, ובשיר זה נתעודדו, כלומר, אה"נ הגר"א בעוה"ב, אבל כאן יותר טוב, מהטעם שביארנו].

[9] לפ"ז א"צ לדחוק כדברי 'הרוח חיים' שם, שביאר דהרישא של המשנה מירי באופן שעושה 'לשמה', והסיפא מירי ב'לא לשמה'.

דבריו שבמשנה הראשונה, דיש בפרוז' מה שאין בטרקלין, ויש בטרקלין מה שאין בפרוז', אלא דבתחילה הוא נותן מבט כללי על המבנה של כל המציאות, ותכליתו, וממשיל זאת כפרוזדור אשר לפני הטרקלין, ומבט זה הוא - **'מצדו וגם מצידנו'**, ואח"כ מתייחס **ל'תכלית העבודה'** ש'מצידנו' - של כל יחיד ויחיד – שבפרוזדור, **'ולתכלית הבריאה'** 'מצידו' – 'בטרקלין' - 'ויפה שעה אחת של קורת רוח בעוה"ב מכל חיי העוה"ז'.

וזהו כוונת חז"ל 'גדולה הכנסת אורחים יותר מהקבלת פני השכינה', ולדברינו אי"ז דווקא לגבי מצות הכנסת אורחים, אלא זהו יסוד שנכון גם לגבי כל שאר המצוות.

הרב מיכאל מירון שליט"א

חורבן סדום והבחירות

בעל התניא זצ"ל לימד אותנו, כי יהודי צריך לחיות את אירועי השבוע לאור הפרשה, ולא לחינם ההשגחה העליונה מסובבת אירועים מסוג כזה או אחר דווקא בשבוע מסוים.

מערכת הבחירות האחרונה (מר חשון פז'), הייתה גורלית וקריטית לגורל היהדות הנאמנה בארץ הקודש בשונה מקודמותיה, בשל עליית המדרגה ברדיפה אחר התורה ולומדיה, מסוג עליו שמענו רק במשטרים אפלים, וכעת הדמוקרטיה "ההומאנית" הצבועה, מתגלה במלוא עליבותה וריקניותה.

הנה לגבי סדום ועמורה מתארים רבותינו במדרשים, שהן היו ערים מבוססות ומלאות בכל טוב. כך שמה שהביא אותן לייסד תרבות קלוקלת, לא היה עוני מחפיר או מדרג סוציו אקונומי נמוך, אלא דווקא מעמדה הגבוה הוא זה שעמד לה לרועץ, עד כי הפליגו ויצרו חוקה מעוותת שנודעה לדורות באזכור המגונה "חוקי סדום".

אלא **שר' בחיי** (בראשית יט' כט') שואל מה פשר חרון האף הגדול על סדום ועמורה, הרי מסתבר מאוד שהיו אומות רעות נוספות בעלות הנהגה קלוקלת וירודה יותר מאשר הסדומניקים ושות', ולא שמענו שגם הן נענשו בעונש הכה חמור הלזה.

עוד הקשה - הרי אברהם אבינו שהיה ראש ארגון הקירוב הראשון בעולם, הרבה ועשה נפשות רבות לתורה ועבודת ה', והרי אין לך דבר העומד בפני התשובה, אם כן יש להבין מפני מה לא ניתנה לתושבי סדום וגלילותיה האפשרות ללמוד ולתקן את דרכיהם (אוסיף דבר שר' בחיי לא מזכיר, הרי אפילו אנשי דור המבול ניתנה להם ארכה של מאה ועשרים שנה, יחד עם עוד שבעת ימי האבל על מות מתושלח, כדי שיבינו את הרמזים, אלא כיון שלא נרמזו נענשו, אך כאן מלכתחילה לא ניתנה להם כל אפשרות, והוא תמוה).

עונה ר' בחיי - שאכן מצד עצמם היו ראויים אנשי סדום לאריכות אפיים שלא ייענשו מיד, אלא שכאן הייתה נקודה אחת ששינתה את כל המשוואה - העובדה שההתנהלות הרעה שלהם הייתה בפלטין של מלך - ארץ ישראל הקדושה. וארץ ישראל כידוע איננה סובלת עוברי עבירה, כך שהיא הקיאה אותם מיד ללא שהות, והדין איתם מוצה במלוא חומרת הדין.

וכפי שכתב **ר' אלחנן וסרמן זצ"ל**, שקיבתה של ארץ ישראל רגישה. ועוד הוסיף (עקבתא דמשיחא עמ' לג') **"אם עוברים על מצוות התורה, ארץ ישראל היא המקום המסוכן והאיום ביותר בעולם"**.

ארץ ישראל איננה למשל אוגנדה כפי שחשב מי שחשב. תפיסתה של ארץ ישראל כמיקום טופוגרפי על פני כדור הארץ, היא ניסיון נואל כתפיסה שטחית, גויית ונטולת אמת. כל ההתנהלות כאן הינה שונה לחלוטין מכל מקום אחר בכדור הארץ, כי היא ארמונו של מקום. ודין המבזה את טרקלין המלך, חמור בהרבה מכל מקום אחר.

והדברים יישבו לנו נושא שהתקשינו בו במשך כמה וכמה שנים.

הנה המתבונן בפסוק המתאר את חורבן סדום יראה דבר פלא.

וכך אומרת התורה (בראשית יט' כד') **"וה'** (הויה) **המטיר על סדום ועל עמורה גפרית ואש מאת ה' מן השמים"**.

הרי ידוע ששם הויה עניינו רחמים, ושם אלוקים מסמל דין. אם כן מן הראוי היה שכל פרשת חורבן סדום, תהיה סביב שם אלוקים, והנה לא רק ששם אלוקים לא מוזכר בחורבנה, אלא השם שמבטא רחמים הוא המוזכר כמה פעמים, והדברים תמוהים.

ומצאתי מציאה בכתבי **הרש"ר הירש זצ"ל** (בראשית יט' יג') וז"ל **"בכוונת מכוון באה הפרשה כולה בשם הויה. ה', במידת הרחמים, הוא המביא את הרעה על סדום. במקום שאפסה כל תקווה לעצור בעד השחיתות - הרי הכלייה הגמורה היא עצמה מעשה חסד ורחמים"**.

להבין זאת יותר נביא את דברי **המלבי"ם** (בראשית יט' א') שמשלים את התמונה וז"ל **"אבל אנשי סדום חקקו להם חוקי און והיה זה אצלם לנימוס קבוע, שמי שיחונן עני ואביון או דלתו לאדם יפתח ענוש יענש, והאורח העובר דרך ארצם יענו אותו דרך עונש כדי לכלא רגל זרים מארצם, בענין שחטאם היה מצד השכל כי חקקו להם חקים לא טובים ומשפטים בל יחיו בהם חיי המדינות, וקבלו אותם עליהם ועל זרעם כחקים טובים ומשפטים צדיקים, עד ששכלם היה במעל הזה וחוטא כזה לא ירפא לעולם"**.

והיינו כי יש הבדל בין מי שנכשל ומועד באקראי, לבין מי שהופך עיוות לחוקה ודרך חיים. ועל זה אומרים **רש"ר הירש ומלבי"ם,** שאין תקווה לחטא שנהפך לאידיאולוגיה, וכיליון של מערכת שכזו הרי זה מעשה חסד ורחמים.

וממשיך ר' בחיי - שעניין מהפכת סדום הוא אות וסימן לישראל העתידים לירש את ארץ ישראל, שבמידה ולא יזהרו בירושת הארץ בשמירת תורה ומצוות, הארץ תקיא אותם כיושבי סדום. כאמור לעיל שיש לארץ ישראל קיבה רגישה לעוברי עבירה.

ואם כל מערכת בחירות היא גורלית, האחרונה הייתה משמעותית עוד יותר מכולן. יהיו שיקראו לזה גוש הימין וגוש השמאל, אולם במבט אמוני (ללא התייחסות למפלגות שאינן של החרדים לדבר ה') הנושא הוא אחר לגמרי - גוש אמוני החפץ בחיי תורה, לעומת העגלה הריקה החפצה לקדם ולעגן חוקי סדום ועמורה כפשוטו ממש.

במערכת הבחירות האחרונה כואב היה לראות כמה בלבול נכנס למחננו מחנה בני התורה. היו לי ממש ויכוחים עם בני תורה חשובים שהיה להם מהלך שלם למה הפעם אין להצביע (אין מסמכותנו ומקומנו להתייחס לאלו שרבותיהם אומרים להם לא להצביע).

טענות כמו - הנציגים לא עשו ולא דאגו, אני עריק ומפחד להסתובב ברחובות, אין לי הנחות במעון וארנונה וכו', טענות שבאמת כואב

לשמוע אותם, ואכן הנציגים יידרשו לתת על כך את הדעת, אולם מכאן ועד לא להצביע הדרך רחוקה ולא נכונה.

ולהלן כמה נקודות בעניין.

א) מי שמצביע בגלל הישגים כאלו או אחרים, מגלה בדעתו שכל עובדת הצבעתו היא לא ציות לדעת תורה, אלא ממניעים אינטרסנטיים. כך שיש לדון האם הצבעותיו בעבר היו לפי דתו או לפי דעתו. הרי הא' ב' של היהדות זה שיש סמכות לחכמי התורה שבכל דור.

ב) **המשגיח ר' דן סגל שליט"א** סיפר, שבשעתו היו בחירות בפולין **והחפץ חיים זצ"ל** דחף שיקימו מפלגה לציבור יראי ה'. אמרו לו רב'ה זה לא פרקטי, כולם גוים וזה אפילו לא יכניס ציר אחד לפרלמנט, אמר החפץ חיים וכי נראה לכם שאני רוצה צירים, אני רוצה שיראו שהקב"ה לא פשט חלילה את הרגל. והדברים מדברים בעד עצמם.

ג) כשרואים גדולי ישראל שכל ימיהם שקועים בתורה עבודת ה' והדרכה רוחנית, כל דקה יקרה, וכל רגע מנוצל, ובגילאים מופלגים הם סוגרים את הגמרא, ומטלטלים עצמם מצפון לדרום, הדבר מחייב ללא עוררין.

ד) **ר' יהודה סילמן שליט"א** סיפר, שבשעתו התקיים דיון בבי"ד של **ר' ניסים קרליץ זצ"ל** בו התחלקו הדעות. ר' ניסים אחז להיתר והרב סילמן היה מהאוסרים בטענה שהדבר יביא לחילול ה'. לאחר זמן מה הר' סילמן התקשר למזכיר ביה"ד, והודיע לו כי הוא מבטל את דעתו בפני ר' ניסים, בצירוף הסבר - חשבתי לעצמי כיצד יכול להיות שיש כאן בדל חילול ה' וזה נלקח בחשבון רק על ידי, וכי ר' ניסים לא ידע מצד זה, ואם בכל אופן הוא הכריע מה שהכריע, סימן שאין כאן חשש לחילול ה', ולכן הנני חוזר בי מדעתי.

ה) לצד הטענות והמענות שאכן צריכים טיפול ומענה, חלק גדול מהאינפורמציה השלילית והצפתם, הושתלו במכוון על ידי גורמים שונאי דת, במטרה לגרום לשסע בציבור היראים. היום כבר כולם מכירים את המושג הנדסת תודעה, ואיננו מבינים אפילו עד כמה שולטים בנו ומשחקים בנו מבחינה פסיכולוגית, ובכלים מתוחכמים המתוקצבים בתקציבי עתק.

כך שמי שחשב שהוא לא מצביע כדי שילמדו לקח ולהבא יעבדו יותר וכו', ידע שהוא במו ידיו עושה את ההיפך הגמור - מחזק את הגורמים האינטרסנטיים החפצים במפלתנו.

ו) וטענה אחרונה שלדעתי יש לה משקל של ממש.

נניח ומגיעה לאוזני אדם ידיעה כואבת, לפיה קבוצת בריונים מתכננת להכות את אביו, וכי הוא יאמר הרי אין בכוחי להגן על אבי אז אטמון את ראשי בחול. הרי אין לך שטות גדולה מזו.

כך שגם אם הנציגים לא עשו, כתוצאה מחוסר אפשרות לפעול לאור העובדה שכל מהלך נבלם באמצעות חבורת הבריונים המחוקקים את חוקי סדום המודרניים, או כתוצאה מכל סיבה אחרת, זה עדיין לא מצדיק לשבת בחיבוק ידיים לטמון את הראש בחול. כי עלינו להציל מה שאפשר.

ונסיים בנקודה קטנה - נשאלתי מפני מה הבחירות מתקיימות בימי שלישי, אינני מתיימר לחשב חשבונות שמים, אולם דומני כי מי שיתבונן היטב בשיר של יום שלישי, ימצא שהדברים לא קורים לחינם ודו"ק היטב.

יהי רצון שנמשיך הלאה לקדש שם שמים, ואשרינו שרבותינו הם מנחילי דרכנו ומאורי אומתנו.

הרב ראובן יוסף שרלין שליט"א

התועלת העצומה לכל יהודי מסיפור 'מעשה סדום'

במדרש רבי תנחומא (וארא י) אמר רבי ירמיה בר אלעזר חמשים ושתים שנה הקדוש ברוך הוא מעיד באנשי סדום ומזעזע עליהם את ההרים כדי שיעשו תשובה.

הטעם שנכתב מעשה סדום בתורה הקדושה כתב הרמב"ם ב'מורה הנבוכים' (ג נ): אודיעך כלל אחד, ואשוב אחר כן אל הפרטים כאשר עשיתי בטעמי המצות. דע כי **כל ספור שתמצאהו כתוב בתורה הוא לתועלת הכרחית בתורה, אם לאמת דעת שהוא פנה מפנות התורה, או לתקון מעשה מן המעשים, עד שלא יהיה בין בני אדם עול וחמס.** וכן ענין ספור המבול **וספור סדום ועמורה, ללמוד מהם ראיה על הדעת האמתי, והוא אך פרי לצדיק אך יש אלהים שופטים בארץ.**

וב'אורחות צדיקים' שער התשובה בתחילתו כתב: ומיד כשהדור חוטא ראוי הוא לכלותו ולהשמידו. **ולכך נכתב מעשה סדום בתורה, להודיע לחוטאים שהם ראויים להיות כלים, הם וכל אשר להם,** וגם הארץ היתה ראויה להתהפך כמו סדום, אלא שהקדוש ברוך הוא הקדים תשובה וממתין דור אחר דור.

ובספר 'מלמד התלמידים' (פרשת וירא) כתב: ספור אנשי סדום הרעים בא לאמת אמונה טובה כי את כל מעשה האלהים יביא במשפט על כל נעלם וישמע חכם ויוסיף לקח והלוקח יחוש לעצמו שלא יהיה מקציני סדום ואנשי עמורה כי בעוד שהעשרה צדיקים בעיר היא עומדת על תלה עוד מעט ואינם והעיר נהפכת.

ועוד במלמד התלמידים (פרשת זכור): ואשר **הקפידה עליו התורה והנבואה להזכיר מעשה הצדיקים לטוב כדי שילמדו בני אדם מזה ולהזכיר מעשה הרשעים לרע כדי שירחקו ממנו.**

ואל זה היתה הכונה להזכיר המעשים הטובים כולם שנמשכו בספור השלם אברהם אבינו. והנביא ישעיהו אמר בדרך זה הביטו אל אברהם אביכם ורבים **כמוהו וכן הזכירה התורה מעשי אנשי סדום וענשם להרחיק דרכם** ואמר הנביא ישעיה גם כן שמעו דבר י"י קציני סדום האזינו תורת אלהינו. ויחזקאל הנביא אמר הנה זה היה עון סדום אחותך גאון שבעת לחם ושלות השקט היה לה ולבנותיה ויד עני ואביון לא החזיקה וזה רמז למדת סדום הרעה שהפקידו עליה רז"ל והזכירוה במקומות רבים על הדרך הנזכר בפרשת וירא אליו **ולפי גודל עון המדה ההיא לפי שאין קיום לישוב עם המדה הזאת ראה השם להענישם עונש שלא יהיה כמוהו לפניו ולא לאחריו כדי להראות לדורות כי יש אלהים שופטים בארץ והוא משלם מדה כנגד מדה** כמו שסמכו זה למאמר הנביא ישעיה בסאסאה בשלחה תריבנה.

והמבי"ט זצ"ל כתב ב'בית אלוקים' (שער היסודות פרק סד) וכן ענין דור המבול **וסדום ועמורה הוצרך ליכתב בתורה, ללמד כי לא לחנם נמחה כל היקום אלא בחטאתם,** ודור הפלגה הפיצם האל יתברך על אשר יזמו לעשות **ונהפכו הערים על זעקתם הבאה אליו, והכל אזהרה לדורות הבאים שלא יעשו כמעשיהם.**

עוד כתב בפרק מד: והראיה הגדולה ומפורסמת בחוש לענין העונש

שמגיע לרשעים על עברם את פי השם יתברך, הוא מענין דור המבול ודור הפלגה וסדום, שנמחו דור המבול בחטאתם ונפוצו דור הפלגה בעונם ונהפכו סדום וחברותיה עם היותם רבים, וכו' ובענין סדום ועמורה נאמר זעקת סדום ועמורה כי רבה וחטאתם כי כבדה מאד ממה שהיתה הזעקה, **ונלמד מזה כי הקל יתברך מאריך בשאין מי שיצעק** כמו בדור המבול, כי כולם היו מוכנים ומרוצים על חטאתם ואפילו הנגזל היה חפץ ולא היה צועק כי גם הוא היה גוזל וחומס לאחרים, **אבל בסדום ועמורה היתה צעקה מהעוברים ושבים וממקצת בני העיר גם כן, והיתה צעקתם בדין** כי חטאתם כבדה מאד מן הזעקה וכמשה"כ (שמות כ"ב) כי אם צעק יצעק אלי ושמעתי כי חנון אני, שנזקקין לנצעק תחלה:

ואפשר לומר כי היה החטא כבד מאד מצד מה שהורגלו בו ונעשה להם היתר, ולכך אמר כי כבדה חטאתם, כי גם שהחטא הוא קל הם הוסיפו חטא על חטא עד שהיה כבד מאד, וגם מצד שהיה טבעם רע ובגאוה וגודל לבב היו חוטאים וכמשה"כ ואנשי סדום רעים וחטאים, כי גם שהיו חוטאים על ידי שוגג היה מצד שהיו רעים בטבעם וכוונתם לעשות רע, ולזה כבד עליהם חטאתם מאד, עכ"ד. ועוד מזה כתב שם.

ובספרי (האזינו פיסקא שי) זכור ימות עולם, אמר להם הזכרו מה שעשיתי לדורות הראשונים מה שעשיתי לאנשי דור המבול ומה שעשיתי לאנשי דור הפלגה ומה שעשיתי לאנשי סדום. בינו שנות דור ודור, **אין לך דור שאין בו כאנשי דור המבול ואין לך דור שאין בו כאנשי סדום אלא שנדון כל אחד ואחד לפי מעשיו.**

ובאיכה פרק ד פסוק ו: וַיִּגְדַּל עֲוֹן בַּת עַמִּי מֵחַטַּאת סְדֹם הַהֲפוּכָה כְּמוֹ רָגַע וְלֹא חָלוּ בָהּ יָדָיִם, בסנהדרין קד ב דאף שעון ירושלים גדול מסדום לא נהפכה, הואיל ועסקו בה בחסד, [יד רמה ומיוחס לרש"י בחד פירושא]

כתב רבי משה אלשיך זצ"ל על איכה ד ו: וידבר המקונן כאילו מדבר בעד ישראל ואמר עון בישראל וחטאת בסדום, לומר כי גם שמזידין היו אנשי סדום, **למה שלא נגה עליהם אור השם יתברך ותורתו אשמתם קַל מאשמת ישראל,** ואשר יחשב לעון בישראל יהיה בגדר חטאת לסדום, וזהו ויגדל עון מי שהיה בת עמי למה שהיא בת עמי, מחטאת סדום למה שהיא סדום.

ספר שערי תשובה לרבינו יונה שער ג אות טו ומצאנו בענין אנשי סדום שהיו רעים לה' מאד בכמה עלילות נשחתות, כמו הגזל והחמס ועיוות הדין וגלוי עריות, ועם כל זה הזכיר הכתוב כי אבדו ונשמדו בעון בטול הצדקות, שנאמר (יחזקאל טז, מט): "הנה זה היה עון סדום אחותך גאון שבעת לחם - ויד עני ואביון לא החזיקה".

כתב רבינו יונה ב'אגרת התשובה': רבים חושבים כי לא תאבד הנפש בהמנע מן הטוב ובחשוך מן היושר, ולא ידעו ולא יבינו כי **המעלים עיניו מן הצדקה רעתו רבה. וחטאתו כבדה מאד. אמנם הגזל מן העבירות החמורות, ועון המעלים עיניו מן העני קשה מעון הגזל,** שנאמר (יחזקאל ט"ז מ"ט) "הנה זה היה עון סדום אחותך גאון שבעת לחם ושלות השקט היה לה ולבנותיה ויד עני ואביון לא החזיקה", ואף על פי שהיו אנשי סדום אנשי חמס כמו שנאמר (בראשית י"ג י"ג) "ואנשי סדום רעים וחטאים", שם הכתוב ראש עוונם [את] אשר לא החזיקו יד עני ואביון.

דומה לזה בקצרה כתב ב'שערי תשובה' (ג טו): ומצאנו בענין אנשי סדום שהיו רעים לה' מאד בכמה עלילות נשחתות, כמו הגזל והחמס ועיוות הדין וגלוי עריות, ועם כל זה הזכיר הכתוב כי אבדו ונשמדו בעון בטול הצדקות, שנאמר (יחזקאל טז, מט): "הנה זה היה עון סדום אחותך גאון שבעת לחם - ויד עני ואביון לא החזיקה".

כתב הסבא מסלבודקה זצ"ל (אור הצפון חלק א - חוברות שיחה ד - מקורו של חסד ושכרו) כתב: ולא רק חסד של אברהם אבינו שעמד בכל הנסיונות והקב"ה מצא את לבבו נאמן לפניו, אלא **אף אם העושה חסד, רשעתו יתרה על רשעת סדום ועמורה, החסד מגין עליו מכליון וזוכה לחסד עולם.**

ומקורו במדרש זוטא - שיר השירים (בובר א טו): וכל דור שיש בו צדקה וגמילות חסדים אפילו שכל מעשיהם רשעים אין גזר דינם לאבדם, מנלן, ממיכה וכו' **אלו היו בני דור המבול ואנשי סדום עושים צדקה לא היו אבודים, וכן מפורש על סדום, אף על פי שהיו בידם כל העברות לא נחתם גזר דינם אלא על שלא רצו לתן צדקה,** שנאמר גאון שבעת לחם ושלות השקט היה לה ולבנותיה ויד עני ואביון לא החזיקה (יחזקאל ט"ז מ"ט).

וב'שבט מוסר' (פרק ד) גם **בן אדם ראה גם ראה ענין סדום ועמורה ובזה תתחזק אל התשובה אף שהרבת לפשוע כי לא תוכל להרבות בפשעים כאנשי סדום** אשר העיזו להכריז בעריהם המחזיק יד עני ואביון ישרף וע"ז שרפו הנערה על שעברה על גזרתם והיו באים על הזכר ועל הבהמה ועשו כל תועבות שבעולם כחז"ל בסנהדרין (דף ק"ט ע"א) ועכ"ז לא אבדם הקדוש ברוך הוא מיד עד שגילה הדבר לאברהם אולי יבקש להם זכות עד שאם היו בכלם עשרה צדיקים היו נצולים ואם היו שבים היה מקבלם אף שגדלה עונותיהם לשמים.

ודע שאין ספק שידע הקדוש ברוך הוא שלא היה בסדום עשרה והיה יכול לאבדם מיד אך הודיעו לאברהם כדי **לפרסם עד כמה מגיעים רחמיו על הרשעים כדי שילמדו הדורות לשוב ואל יתיאשו בעבור רוע עונות** אין דור רע בעולם כדור המבול אשר אמרו לאל סור ממנו ודעת דרכיך לא חפצנו ועשו רעות אשר לא יסופר כנודע ועכ"ז לא הרחיק הקדוש ברוך הוא מלקבלם עד שאמרו רז"ל שהיה מרעיש עליהם את ההרים אולי יראו וישובו הרי שלעולם אין דלתי התשובה ננעלים וידו פשוטה לקבל שבים.

וכיון שכן איך ימצא החוטא מקום להתנצל עצמו לאמר לא יכולתי לשוב כי יראתי שלא ירצה הקדוש ברוך הוא בתשובתי בראותו שדור המבול וסדום אם היו שבים היה מקבלם וגם עשה עמהם אופנים שישובו. אך ראוי לכל אדם ובפרט לשב בתשובה כדי שלא יחזור לקלקולו להחזיק בלבו אמונת יום הדין הנורא שעתיד ליתן דין וחשבון ע"כ מעשיו ולחשוב בזה תמיד לא יסור ממחשב' זו עד שירגיל כ"כ שידמה בעיניו שהיום או מחר מעותד לתת דין על חטאיו וזה מביאו שלא לחטוא, ואם יחטא ואשם מסבת תוקף יצרו המנגדו מוכרח שמיד מתחרט וידאג על עונו ביודעו באמת שעתיד לתת דין וחשבון על מה שעשה ויבקש רפואת התשובה ויסגף את עצמו בסגופים שהם קשים, עכ"ד.

כתב הגר"י בלאזר זצ"ל אור ישראל כוכבי אור מאמר ו מה נורא הדבר למתבונן שם. מה שאמרו חז"ל שבת דף י' כי סדום קדמה לצוער רק שנה אחת. כי ישיבת סדום היה נ"ב שנה. ושל צוער נ"א שנה ע"ש. והנה בודאי כי חטאת צוער כבדה מאוד באיכותם. כמו חטאת סדום ועמורה. אכן חטאת סדום ועמורה רבו בכמותם שנה אחת יותר מצוער. על כן הפך ה' את הערים האלה גפרית ומלח. וצוער היה עונותיה מוצערין רק שנה אחת. נשארת לפליטה:

והנה כל אדם עלול להיות נכשל בעונות גדולות באיכותם. וכן רבה מאוד בכמות. וכמותם ירבו מיום אל יום. וכמש"כ אדמו"ר זצוק"ל באגרת המוסר וז"ל. נכשלים אנחנו בכל עת בעבירות רמות עד שמים יגיעו. בחטאי הלשון באין מעצור לרוחינו. ובעסקי משא ומתן למכביר. ובטול תורה על כולנה. ובכלל. בכל האברים כמעט אין במו מתום. למתבונן היטב איש לפי ערכו כו' עכ"ל ע"ש. נמצא כי האדם עם כמות עונותיו. יוכל להגיע ח"ו למדרגה התחתונה. שיתן הדין לפני דיין האמת. למנוע ממנו התשובה:

ולזאת איפוא. **מה מאוד נחוץ לפני האדם. למהר לעשות תשובה. בטרם עונותיו יעברו ראשו. בעוד הוא במדרגה בכלל הבא לטהר מסייעין אותו. כי אז נקל לפניו מאוד לעשות תשובה.** כי ה' ית"ש ישלח לו עזרו מקדש. וממרום יסעדהו.

הרב אלעזר אנגל שליט"א

חדל להיות לשרה אורח כנשים

בענין מתי נהיה לשרה אורח כנשים
קושית המפרשים בסתירת דברי רש"י

א] פסוק כתוב ויקח חמאה וחלב (בראשית יח ח) ומפרש רש"י ויקח חמאה וגו' - ולחם לא הביאו לפי שפירסה שרה נדה, שחזר לה אורח כנשים אותו היום, ונטמאת העיסה:" ע"כ. והקשו הראשונים הרי להלן כתוב אח"כ כשבישר המלאך הרי כ' בתורה מפורש חדל להיות לשרה אורח כנשים א"כ הרי נכתב להדיא שלא היתה נדה כלל?

כל ישובי המפרשים לא עולים בדעת רש"י

ב] גם הראשונים בדעת זקנים ועוד הקשו ותירצו וז"ל: "חדל להיות לשרה ארח כנשים. פי' שראתה דם בזקנותה מה שאין כן בשאר הנשים אבל אין לפרש שאינה רואה שהרי למעלה פירש"י שפירסה נדה":.

אמנם כ"ז לפי דרכם אבל ברש"י כ' להדיא לא כן בפסוק יא "חדל להיות - פסק ממנה: ארח כנשים - אורח נדות:", וכן בת"י כ' טומאה משמע דקאי על נדה וכמש"כ רש"י.

ובשפ"ח הביא בשם האחרונים שפירסה אבל לא שחזר לה לגמרי האורח לנשים וא"כ זהו המכוון הפסוק שלא חזר לה אורח כנשים, אולם זה לא יתכן בדעת רש"י כיון שמבואר ברש"י בב"מ פז. דקאי על אורח כנשים וחזרה להרגלה וז"ל: "פירסה נדה - חזר להיות לה אורח כנשים." משמע שחזר לה הדרך נשים ומעתה ליתא לכל הני תירוצים של הראשונים והאחרונים וצ"ע בישוב הקושיא בדעת רש"י. וכן במדרש רבה אי' להדיא שלא היה לה וסת כלל משמע שלא היה שום וסת. ולא שהתחיל במקצת א"כ שוב הדרא קושיא לדוכתא?

ישובו של המהרש"א בנדה

ג] אולם במהרש"א כ' ליישב בנדה ו: עפ"ד הגמ' שם שבאמת עדיין לא פרסה נדה באותו זמן אלא שרק אח"כ אירע ועל שם העתיד לכן לא אכלו מהלחם וז"ל: "אלא שהמלאכים ידעו שבאותו יום תפרוס נדה והגידו כן לאברהם ולכך לא אכלו מן הלחם שנטמא למפרע במעת לעת שבנדה ואף על גב דזקנה דיה שעתה כיון שחזרה לנערותה אין לה דין זקנה והוא שדקדק רש"י לפרש שם כמ"ש הרא"ם דאכל חולין בטהרה שנעשו על טהרת קודש דבנעשו על טהרת תרומה אינו מטמא במע"ל שבנדה כדמסיק הכא קבלה מיניה רב שמואל כו' ודו"ק" עכ"ל.

[וכן יש לדייק מהדר זקנים על התורה שכ' שרק מזמן אמירתם היתה נדה "והא דאמרינן שפירסה נדה חזרה לנדותה כשבשרו לה המלאכים אבל קודם לכן פסקה". עכ"ל, והוא מתפרש היטב לדבריו של המהרש"א].

הערת הרד"ל על תירוץ המהרש"א מהפדר"א

ד] אולם הרד"ל תמה על ביאורו של המהרש"א שבפדר"א פרק לב כ' להדיא שלא כדבריו של המהרש"א ששם נזכר שהיה מיד שפרסה נדה ולא באותו יום וא"כ מעתה לא קאי דברי המהרש"א בדברי רש"י והדק"ל ושוב אין לנו פתרון לקושיא זו וצ"ע.

יש ליישב שחלוק גירסת הגמ' מהפדר"א

ה] אלא שיש לדייק (וכן דייק בערל"נ בנדה שם) בלשון הגמ' בב"מ דווקא כדברי המהרש"א שכ' בגמ' בב"מ '**באותו יום** פרסה נדה' וא"כ אדרבה כל מש"כ רש"י בב"מ אדרבה קאי בדיוק לפי דברי המהרש"א, שהיה אח"כ, משא"כ בפדר"א לא זכר לשון זה, ולכן בפדר"א אפשר לפרש כמו כל שאר הפירושים שלא היתה ממש נדה וכיו"ב, אבל בגמ' שם א"ש היטב לפי דברי המהרש"א בדעת רש"י, ודו"ק.

ראיה מביאורו של הגרי"פ על הרס"ג לחילוק זה

ו] ומצאתי שגם לענין אחר יש מחלוקת בין הגמרא למדרשים, בביאורי הגרי"פ לרס"ג (לאוין עו-עח) שכ' לבאר את המחלוקת בין הגמ' בב"מ פז. והמדרשים שהגמ' קאי על טהרת הקודש (וכמו שהביא המזרחי) ואילו המדרש איירי בחולין טמאים ולכן היה אסור מהדין של חולין טמאים מדינא ומשו"כ לא רצה להאכילם את האיסור, ולדברינו צ"ע האם דברי המהרש"א קאי על חולין ואכתי צ"ב.

גדר הגזרה למפרע אם היתה זקנה בזמן זה

ז] ועדיין צ"ע הרי לא היתה נערה קודם לכן, אלא זקנה א"כ איך קאי הטומאה למפרע הרי זה היה יצירה חדשה לגמרי וצ"ע, ואפ"ל שזה לא פלוג של הגזרה דרבנן, ועוד אפ"ל שבאמת נעשתה ילדה קודם לכן ורק לא חזר לה אורח כנשים ולכן מה"ט כשפרסה חל הגזירה למפרע וצ"ת.

עמק הפרשה

חידושים מתורת גאוני הדורות

הרב ישעיה בלאק שליט"א

וַיִּקַּח חֶמְאָה וְחָלָב וּבֶן־הַבָּקָר (יח,ח) **ביאר המשך חכמה** שהיה הבן הבקר בן פקועה, וע"כ היה מותר לאוכלו עם חלב (יש לדון בזה עיי"ש), אלא שהוא מותר רק לישראל ולא לבני נח שאין להם תורת שחיטה, וא"כ מוכח שיצא מכלל בני נח.

לֹא יָדַעְתִּי מִי עָשָׂה אֶת הַדָּבָר הַזֶּה וְגַם אַתָּה לֹא הִגַּדְתָּ לִּי וְגַם אָנֹכִי לֹא שָׁמַעְתִּי בִלְתִּי הַיּוֹם (כא,כו) **צ"ב** ביאור מהם כל הדיבורים הללו, וכמה פעמים מילת גם בפסוק, **ביאר הג"ר יצחק מוולאזין** שאבימלך אמר לא ידעתי מי עשה את הדבר הזה, ואז פנה לפיכול שר צבאו ואמר לו וגם אתה לא הגדת לי, וענה לו פיכול וגם אנוכי לא שמעתי בלתי היום.

וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל אַבְרָהָם אָבִיו וַיֹּאמֶר אָבִי (כב,ז) **ביאר הרבה ר' העשיל** שאמר לו הרי אתה אבי וא"כ מיד כשימות בנו יהיה אונן, ולא יהיה כשר להקרבה.

וַיַּרְא וְהִנֵּה אַיִל אַחַר (כב,יג) ביאר המהרש"א שהוא איל אחר, שאינו אותו האיל שברא הקב"ה לקיום המין, אלא הוא איל אחר שנברא בששת ימי בראשית בשביל דבר זה.

עמק הלכה

הגאון רבי צבי רוזתן שליט"א
רב קהילת פסטורל והמשולש ומרבני בית ההוראה

תשמיש בזוי מול תאורה שהודלקה לכבוד שבת

כתב בשו"ע בסי' רס"ג סעי' ח' שנים ושלשה בעלי בתים אוכלים במקום אחד, יש אומרים שכל אחד מברך על מנורה שלו ויש מגמגם בדבר, ונכון ליזהר בספק ברכות ולא יברך אלא אחד, וכתב הרמ"א אבל אנו אין נוהגין כן. והיא מח' המחבר והרמ"א אם מברכים על תוספת אורה, להמחבר יש להחמיר ולא לברך על תוספת אורה, ולהרמ"א מברכים על תוספת אורה.

וכבר עמדו פוסקי זמנינו, שגם להרמ"א שמברכים על תוספת אורה, כל זה הוא כשאכן ניכר שיש תוספת ומתרבה בזה שלום בית ושמחה להנאת אורה בכל זוית וזוית כדכתב המשנ"ב שם ס"ק ל"ה, אבל בזמנינו שאור החשמל מאיר טובא, אין אור הנרות נרגש ולא מוסיף אורה כלל, ואף לדידיה איך מברכים עליו.

ויש אומרים שהברכה היא על כבוד שבת, ובהדלקת נרות יש כבוד שבת גם כשאינם מוסיפים אורה, אלא מעצם המצאותם במקום, וכמו שמדליקים בסעודת מצוה כברית וכדו' אף שהמקום מואר ואין אור הנרות נרגש בו.

ואמנם טעם זה הוא טעם חדש ואין לו מקור מפורש לברך משום כבוד, לכן יש נוהגים להדליק באופן שאינו שייך לתוספת אורה, ומכבים את התאורה בבית בשעת הדלקת הנרות, ואחרי שהאשה מדליקה מדליק אחר את התאורה שבבית, ויש מעוררים על זה, שכיון שהיא יודעת בשעת הברכה שידליקו אח"כ אכתי אין הדלקתה נעשית לעונג שבת.

ויש נוהגים שהאשה קודם הדלקת נרות מדליקה את התאורה שבבית, או מעבירה את החשמל לחשמל כשר ואז נעשית כל ההדלקה מכוחה, ואחר כך מדליקה את הנרות, או שמיד אחר שמדליקה את הנרות מדליקה את התאורה, ואחר כך מברכת וחלה ברכתה זו על כל ההדלקה שכל האור שבבית נעשה על ידה ועל זה היא מברכת. ובאופן כזה ראוי שלא תפסיק בדיבור בין הדלקת התאורה להדלקת הנרות כדי שתהא הכל הדלקה אחת הנכנסת באותה ברכה.

והנה, כתב הרמ"א בסוף סי' רע"ה נהגו לכסות הקטנים שלא יהיו ערומים בפני הנרות משום ביזוי מצוה וכן כ' הרוקח עכ"ד, ועיי' כף החיים ס"ק מ"ב, דה"ה לכל תשמיש בזוי, וגדולה מזו מצינו בגר"א בביאורו שם שכ' מקור לדבר משבת דף כ"ב ע"א דאמר רב יהודה אמר רב אסי אסור להרצות מעות כנגד נר של חנוכה, ומסקי' שהטעם הוא משום שלא יהיו מצוות בזויות עליו, ועוד ציין הגר"א להא דסוכה דף כ"ט ע"א מאני מיכלא חוץ לסוכה, והוא דינא דריש סי' תרל"ט דכלי אכילה חוץ לסוכה ואל יעשה שום תשמיש בזוי בסוכה כדי שלא יהיו מצוות בזויות עליו. ודבר זה הוא חידוש לדינא, שדין השתמשות לפני הנרות הוא כדין השתמשות בסוכה שלא להניח לפניהם כלי אכילה וכמו שאין להכניס לסוכה כלים אלו.

ומעתה, הנוהגים שהאשה תדליק נרות שבת ואחר כך אחד מבני הבית מדליק את התאורה, יש לומר שההדלקה של בני הבית אינה מדין כבוד ועונג ואין תאורה זו נחשבת כאור של מצוה, אבל הנוהגים שהאשה כורכת את הדלקת התאורה בבית עם ההדלקה ומדליקה את התאורה בבית כדי שתחשב הדלקה זו כחלק מהדלקת הנרות ותכנס בתוך הברכה, הרי חיילא המצוה גם על התאורה בבית, וכשם שאין לעשות תשמיש בזוי מול הנרות עצמם, כך יהא הדין שלא לעשות תשמיש בזוי מול התאורה שהודלקה לשם מצוה.

ונפק"מ גדולה היא, שבאופן כזה, גם לאחר שכבו הנרות, כל זמן שהתאורה דולקת עדיין הוא באיסור זה של תשמיש בזוי מול התאורה, ולדברי הגר"א צריך להזהר לסלק את הכלים המשומשים מהשלחן מיד וכמו בסוכה, ואף לאחר שכבו הנרות, כיון ששייך ביזוי מצוה על כל מה שהודלק מחמתה.

ואמנם, פעמים שהדלקת האשה היא על כל התאורה של הבית גם חדרים פנימיים, וכגון אם החשמל כולו עובר מחמת הדלקה זו, ואם כן גם ההדלקה בחדרים נעשית כחלק ממצוות ההדלקה שלה, ולפי זה יהא איסור להשתמש תשמיש בזוי אף בחדרים אלו, וקשה לומר כן.

ונראה, דהנה נאמרו כמה טעמים בחיוב הדלקת נרות שבת, עיקר הטעם הוא משום עונג שבת, ועיקר טעם זה והחיוב בברכה הוא במקום הסעודה כמבואר ברמ"א סי' רס"ג סעי' י', אבל בשאר חדרי הבית שלנים ומשתמשים בהם עיקר הטעם הוא כדי שלא יכשל בעץ ואבן, וכדכ' רש"י בשבת דף כ"ה ע"ב בביאור הטעם דשלום בית שהוא משום שאם אין נר אין שלום שהולך ונכשל במקום חושך ואפילה. וטעם זה עכ"פ במקום שיש הדלקה מחמת עונג שבת, אינו מחייב בברכה וכנ"ל, ועל כן נראה שביזוי מצוה שייך לנרות שהודלקו במקום האכילה לעונג שבת שהם עיקר המצוה, אבל מה שהודלק רק כדי שלא יכשלו בעץ ואבן אינו בכלל המצוה, ואין בהם מנהג שלא להשתמש תשמיש בזוי בפניהם, ולכן באותה הדלקה שמדליקה האשה, כלפי התאורה שבמקום האכילה יש מנהג שלא להשתמש תשמיש בזוי, אבל כלפי המקומות האחרים ליכא למנהג זה ואפשר להשתמש שם כדרכו.

לשבת באשרי של תפילת מנחה

במשנ"ב סי' רל"ד סק"ז הביא שכתב הטור סדר תפלת המנחה אומר אשרי וקדיש ומתפללין שמונה עשרה וש"צ חוזר התפילה כמו בשחרית ונופלין על פניהם ואומרים ואנחנו לא נדע וגו' ואומרים קדיש שלם וכו'.

וז"ל הרמב"ם בפ"ט מהל' תפלה ה"ח במנחה אומר ש"צ אשרי יושבי וכו' אשרי העם וכו' תהלה לדוד וכו' קורא הוא והעם מיושב ועומד ש"צ ואומר קדיש והן עומדין אחריו ועונין כדרכן וכו' עכ"ל, ומבואר בדבריו שבאשרי שאומרים קודם תפילת המנחה יושבים הציבור והש"צ, ואחר כך עומד הש"צ לאמירת הקדיש והציבור עומדים אחריו, ויש לעיין אם ישיבה זו באשרי היא מעיקר הדין או שאפשר לשבת עד תפילת שמו"ע.

והריב"ש בתשו' סי' תי"ב נקט שאין צריך לשבת בנפילת אפים (וסמכי' עליה בשעת הדחק עיי' משנ"ב סי' קל"א סק"י), וכתב שמה שכתב הרמב"ם בסדר התפילה שיושבים בנפילת אפים, כוונתו שכך נוהגים הציבור, או שכוונתו לומר שאין צריך לעמוד, אבל אין כוונתו שצריך לשבת, והוכיח לה הריב"ש מהא שגם בתפילת המנחה כתב הרמב"ם לשבת באשרי ובסדר קדושה ע"ש, ולדבריו מש"כ הרמב"ם לשבת באשרי אינו בדווקא אלא שנהגו כן מפני שאין צריך אז עמידה.

ובשו"ת תשובות והנהגות ח"ב סי' מ"ט הביא שמועה בשם הגר"ח הלוי זיע"א שדברי הרמב"ם זהו חיוב מדינא והוא על פי מש"כ הרמב"ם בפ"ד מהל' תפילה הט"ז שקודם התפילה צריך לפנות את לבו מכל המחשבות ויראה עצמו כאילו עומד לפני השכינה, לפיכך צריך לישב מעט קודם התפילה כדי לכוון את לבו עכ"ד, ופירש הגר"ח שישיבה זו שכתב הרמב"ם במנחה הוא מדין הישיבה שצריך לישב קודם התפילה משום הכנה. ולדבריו אלו אין זה דין מיוחד באשרי, אלא קודם התפילה צריך לישב ולהכין עצמו, ומה שהוזכר אשרי משום שזהו ממש קודם התפילה.

אמנם נראה שיש מעלה לשבת באשרי מטעם אחר, דכתב המשנ"ב בסי' קל"א סק"ט בשם הטור בטעם מה שאומרים בתחנון ואנחנו

לא נדע מה נעשה, לפי שהתפללנו בכל ענין שיוכל אדם להתפלל בישיבה ובעמידה ובנפילת אפים כמו שעשה משה רבינו עליו השלום וכו' עכ"ד, וכוונתו שבברכות ק"ש היתה התפילה בישיבה בשמו"ע בעמידה ובתחנון בנפילת אפים, ולפי זה י"ל שגם במנחה שאומרים בתחנון ואנחנו לא נדע כלפי התפילה שהתפללנו בישיבה בעמידה ובנפילת אפים, היינו אשרי שנאמר בישיבה ושמו"ע בעמידה, ולהאי טעמא בעי' לא רק לשבת בעלמא קודם התפילה, אלא לומר תפילה בישיבה והיינו אשרי יושבי ביתך, ואם כן יש מקום לומר שלא רק אפשר לשבת באשרי אלא צריך לשבת באשרי קודם הקדיש.

דיני חוטי הציצית

א] החוטין צריכים להיות טווים לשמה [שו"ע יא א], וטויית מכונה נחלקו הפוסקים בזה ואין להקל בזה.

ב] י"א דגם הניפוץ צריך להיות לשמה, והמנהג להקל בזה [רמ"א י"א א], וי"א דלכתחילה יש להחמיר בזה [מ"ב שם ס"ק ג, ויש להקל במכונה בזה].

ג] צורת לשמה שיאמר בתחילת הטוייה שעושה לשמה, או שיאמר לישראל שטווה שיטווה לו חוטים לשם ציצית [שו"ע שם].

ד] אם לא היו טווים לשם ציצית פסולים [שו"ע שם].

ה] מצא חוטים כמין ציצית אין לסמוך שנעשה לשמה [מ"ב שם ס"ק א, ובזמנינו שאין דרך לייצר חוטים כאלה שלא לשמה לכאו' היה אפשר לסמוך שזה לשמה, אבל אין להקל דשמא היה טויית מכונה, ולצורך קטן יש להקל].

ו] דין טוייה לשמה הוא דין תורה [מ"ב יא ב דילפינן מפסוק גדילים תעשה לך].

ז] נתערבו חוטים שאין טויים לשמה עם חוטים טויים גם אם הרוב טווים לשמה י"א דאין מועיל ביטול ברוב להכשיר החוטים, ויש מקילים [עיין שבט הלוי י"א ה].

ח] טוייה לשמה הוא ע"י אמירה ובמחשבה גם בדיעבד יתכן דפסול [מ"ב שם ס"ק ד].

ט] תליית החוטים בבגד לכתחילה יאמר בפה לשם ציצית, ובדיעבד יש להכשיר במחשבה [ביאור הלכה סי' י"ד סעיף ב' ד"ה בלא כוונה].

י] כשהתחיל לטוות החוט מהצמר ואמר לשמה גם אם ממשיך ביום אחר לטוות מהצמר החוטים חשוב לשמה [מ"ב שם ס"ק ה, ויש לעיין אם הכונה כל הנצרך בשביל בגד שרוצה להטיל בו הציצית או כל מה שטווה מצמר זה, ונ"מ אם אח"כ לוקח צמר אחר או טווה חוטים בשיעור לבגד אחר, ולצמר אחר או לבגד אחר אין מועיל שיאמר כל מה שיטווה היום יהיה לשמה, אמנם בביאור הלכה ד"ה שיאמר כתב דאם אומר כל טויה וטויה שאעשה יהיה לשמה ודאי מהני ואין צריך להגיע לדין של כל העושה על דעת הראשונה הוא עושה, ומקורו מתו' בזבחים דכשאומר בתחילת שחיטה שעושה כל השחיטה לשמה שפיר דמי ובסוף שחיטה אין צריך להגיע לדין כל העושה על דעת ראשונה הוא עושה, ואין ראיה משם רק לאותה שחיטה אבל לא לעסק אחר, וכנ"ל דצ"ע מה נקרא אותו עסק ומה נקרא עסק אחר, ויעויין ביאור הלכה סי' י"ד סעי' ב' ד"ה בלי דמשמע דבגד אחר זה עשיה אחרת, אמנם בביאור הלכה סי' ת"ס ס"א ד"ה וקטן מבואר דבלשמה דמצה מהני שיאמר כל מצה ומצה שאעשה יהיה לשמה ולפ"ז גם בב' בגדים יועיל, וצ"ע לדינא].

יא] כל העושה על דעת ראשונה הוא לאותו אדם אבל להמשך עשיה ע"י אדם אחר לא מועיל [ביאור הלכה סעיף ב' ד"ה לשמן].

יב] אמר בתחילה לשמה ואח"כ חשב שלא לשמה פסול [מ"ב שם ס"ק ה אע"ג דל' המ"ב אמר בפירוש שלא לשמה ע"כ דהוא לאו דוקא].

יג] אם בתחילת הטויה לא אמר לשמה רק בסוף יש ספק בדבר אם מועיל או לא, ואין להקל בזה, אלא אם כן חשב ולא אמר בפיו דבזה אם אמר בסוף יש להקל בזה [מ"ב שם ס"ק ו, דיש להקל משום ס"ס שמא סגי במחשבה ואת"ל בדיבור שמא הוכיח סופו על תחילתו מהני, ולגבי ברכה בס"ס בפשוטו כיון דיש כאן ס"ס דמקיים בזה המצוה יכול לברך].

עומקה של הלכה

הגאון רבי ישראל משה בלזי שליט"א
רב ביהכנ"ס הגדול תורה ותפילה ומרבני בית ההוראה

יד] אשה כשרה לטוות ונאמנת שטוותה לשמה, ואם אמר לה בתחילת הטויה שתטוה לה חוטים לציצית מהני [מ"ב שם ס"ק ז, ובנתיב חיים בסי' י"ד על הט"ז ס"ק א' נקט דלרמ"א דמחמיר דאשה לא תתלה החוטים גם לא תטוה], קטן אינו נאמן שטוה לשמה, וכן גוי אין נאמן על זה [מ"ב שם], ואם עומד ע"ג הגוי ואומר לו לטוות לשמה להרמב"ם פסול ולהרא"ש כשר, וגם אם מסייע הישראל מעט להרמב"ם לא מהני, ולדעת הרא"ש יש להסתפק אם שומע הגוי שאומר לשמה אם מהני [שו"ע שם ס"ב, ומ"ב ס"ק י"ב ושעה"צ ס"ק ה, ובחי' הגר"ח תפילין פ"א ה' ט"ו וכן בחזו"א או"ח ו' י' מבואר דגוי אין בכוחו לעשות לשמה ודלא כדמשמע בשעה"צ דמסתפק בזה, ועיין רעק"א בתשו' כ"ג דמבואר דגוי הוה ספק אם עושה על דעת עצמו ומשמע דשייך בו בעצם עשיה לשמה].

טו] חוטי פוגאן שנעשה עיבוד ע"י מכונה ואח"כ גמר הטויה ע"י ישראל נחלקו בזה הפוסקים ואין להקל לכתחילה [עיין שבט הלוי א ה ובמנחת יצחק ה כ"ו].

טז] בשעת הדחק יש לסמוך בגוי שישראל עומד ע"ג [מ"ב שם ס"ק י"א, ובביאור הלכה ד"ה וישראל כתב דהסיוע רק לכתחילה אבל בשו"ע הרב כתב דבלי סיוע אין להקל לסמוך על ישראל העומד ע"ג].

יז] אם הטויה נמשכת זמן רב אין לסמוך על ישראל עומד ע"ג גם להרא"ש [מ"ב שם ס"ק ט, וכ"ש אם הפסיק באמצע הטויה ואח"כ שוב חזר לטוות שלא מועיל לכו"ע].

יח] חרש שוטה וקטן וגדול עומד על גביו, אין להקל רק בשעת הדחק, ובתנאי שכל הזמן יעמוד על גביו ויזכיר לו שיעשה לשמה, ולכתחילה גם יסייע קצת בעיבוד, וגדול שנעשה בן י"ג או קטנה בת י"ב אע"ג שלא נתברר שהביאו ב' שערות יתכן דיש להקל לכתחילה בגדול עומד על גביו אבל בלא"ה אין להקל [ביאור הלכה שם ד"ה טואן עכו"ם, ולעיל הבאנו דדעת שו"ע הרב דגדול עומד ע"ג הוא דוקא כשמסייע הישראל קצת].

דין שזירה בציצית

יט] צריך לשזור החוטים ומעכב בדיעבד, והשזירה הוא שיכפול החוט לשנים, והשזירה צריכה להיות לשמה [שו"ע שם ב].

כ] אם שזר יותר משנים כשר, וי"א דהמנהג הנכון לשזור שמונה חוטים [מ"ב שם ס"ק י"ד].

כא] אין להקל בלא שזירה לשמה, ויש מקילין בזה, אבל אם היה בסתמא יש להקל שעושה על דעת הטויה שהיה לשמה, אמנם זה מהני כשמי שטוה הוא גם שוזר אבל באחר לא אמרינן שעושה על דעת ראשונה של אחר [מ"ב שם ס"ק ט"ו, וביאור הלכה ד"ה לשמן, ויש לדון אם יש להקל בשזירה ע"י מכונה לסמוך לענין שזירה על הדעות דמכונה חשוב לשמה].

כב] יש להסתפק אם שזר ב' חוטים לשמה ואח"כ הוסיף עוד חוטים שלא לשמה וכגון שאמר בפירוש שעושה שלא לשמה או שאחר

עשה ולא אמר לשמה אם מהני, וכן איפכא אם בתחילה לא חשב לשמה רק בחוטים ששזר בהמשך אמר לשמה יש להסתפק אם מהני [ביאור הלכה סוף ד"ה וצריכין].

כג] נתפרקו החוטים משזירתם ונשתייר כדי עניבה כשר, ויש להקל אפילו אם בכל החוטים נשתייר כדי עניבה [שו"ע שם סעי' ג ומ"ב שם ס"ק י"ז], אם נתפרק השזירה אבל נשתיירו שני חוטים שזורים כשר [מ"ב שם ס"ק י"ז].

כד] אם נתפרק חוט אחד ולא נשתייר ממנו כדי עניבה יש להקל, וכדי שלא יעבור על בל תוסיף יאמר בפירוש שלא ניחא ליה בתוספת [ביאור הלכה שם ד"ה ונעשו ששה עשר, וכן הדין גם בנתפרק השזירה ונשאר ב' חוטים שזורים דכ' המ"ב דכשר דיש לכוין כן על המותר שלא ניחא ליה, ויש לעיין בנתפרק יותר משיעור החוטים אם יש בזה גם חשש בל תוסיף].

כה] י"א דטוב לקשור החוטים שלא יתפרקו משזירתם [רמ"א שם ס"ג], וי"א דעדיף שלא לקשור, ונכון להחמיר אם שזורים היטב [מ"ב שם ס"ק י"ח].

כו] י"א דאפשר להדביק, ויש שפקפקו בזה [משום חשש בל תוסיף ומשום חשש שנעשה גוף אחד ממש ואין זה גדר שזירה].

כז] אם נתפרק חלק מהחוט ושוזרו לכתחילה כשמתקן יכוין לשמה [כעין מה שהביאור הלכה נסתפק במוסיף על החוטים אם צריך לשמה].

שיעור אורך חוטי הציצית

כח] אורך החוטים נחלקו הראשונים אם צריך שיהיה בשיעור של ו' גודלים או בשיעור של י"ב גודלים, והמנהג לעשות י"ב גודלים, ושיעור זה כולל החלק של הכריכות וכן החלק של החוטים היוצאים, ולכתחילה יהיה שליש החלק הכרוך וב' שלישים החלק של החוט היוצא, וכיון שצריך חלק מהחוטים שיהיו בכריכה יש לעשות חוט אחד ארוך יותר שעימו עושים הכריכה, אבל יכול לכרוך כל כריכה בחוט אחר אם אין לו חוט אחד ארוך, ושיעור י"ב גודלים צריך אורך י"ב גודלים בלי מקום הקשר והמקום בו הוא תלוי בבגד [שו"ע ורמ"א שם סעי' ד], ושיעור י"ב גודלין הוא החלק של הכריכה יחד עם החלק של החוטין היוצאין מהכריכה והכריכה ד' גודלין והחוטין שמונה גודלין.

כט] י"א דמן התורה אין שיעור לאורך הציצית וסגי שיהיה חלק כרוך וחלק תלוי, וי"א דלכה"פ שיעור כדי עניבה הוא דאורייתא, והכונה שיעור כדי עניבה מהחוט אחר הכריכה [ביאור הלכה שם ד"ה אין פחות], ונ"מ אם צריך שיעור י"ב גודלים שיעור חזון אי"ש או הגרא"ח נאה.

ל] מ"מ מדרבנן מעכב שיעור י"ב גודלין, וי"א דהוא רק לכתחילה ואינו מעכב בדיעבד [ביאור הלכה שם ד"ה וכן נוהגין], והנה בשו"ע שם משמע דאין מוכרע דיש לעשות י"ב גודלים אבל במ"ב מביא דבפמ"ג מכריע דהוא קרוב לברכה לבטלה, ולמעשה אין ללבוש בגד עם חוטים קצרים מספק פחות מי"ב גודלין שמא מדרבנן אינו יוצא בזה ידי חובת ציצית, אמנם להשו"ע דבגד משאר מינים מדרבנן יש לדון דאם אין חוטים אחרים יכול ללבוש אם יש שיעור ו' גודלין, וגם דהשו"ע נראה דלא הכריע בין השיטות, וכן לצורך קטנים אפשר להקל בחוטים אם יש שיעור ו' גודלין כיון דדין חינוך הוא דרבנן.

לא] אם הוא בדרך ויש לו חוטים פחות משיעור י"ב גודלין אם יש שיעור ו' גודלין והיינו שחלק הכריכות ב' גודלין וחלק החוטים ד' גודלים ילבש בלא ברכה [ביאור הלכה סוף ד"ה יותר ארוך, וצ"ע מדוע ללבוש בגד שיש ספק אם יוצא בו ידי חובת ציצית, וצ"ל כיון דמן התורה יוצא בודאי רק יש צד שמדרבנן אין יוצא לכן ילבש].

לב] אם יש לו חוטים פחות משיעור י"ב גודלין אין יכול לברך על זה [ביאור הלכה שם ד"ה וכן נוהגין, ע"פ דברי הפמ"ג דפחות משיעור די"ב גודלים קרוב להיות ברכה לבטלה ואע"ג דהשו"ע לא הכריע בזה והיה מקום להקל במקום דחק כיון דשיעור החוטים הוא דרבנן, נראה דהפמ"ג הכריע כצד זה].

לג] יש אומרים דהוא ספק אם שיעור כל אצבע מודדים במקום הרחב של האגודל או במקום הקצר, ולכן במקום שאין לו חוטים ארוכים רק בשיעור י"ב גודלים כשמודדים במקום הקצר אם הבגד של שאר מינים שיש הסוברים דחייב רק מדרבנן יש להקל בזה [שערי תשובה ס"ק ד' בשם הבית אפרים, ומשמע דס"ל דשיעור י"ב גודלים הוא דאורייתא ומיקל רק בבגד שחיובו דרבנן, וזה דלא כהביאור הלכה הנ"ל דזה דרבנן], ויש נוקטים דהשיעור הוא במקום הרחב ואין צד שהשיעור הוא במקום הקצר [דעת תורה יורה דעה סי' ל"ה ס"ק קט"ז ובכללים לבעל קיצור שו"ע בתחילת הספר כתב שמודדים במקום הקשר שבין שני פרקי האגודל].

לד] שיעור ד' גודלין הוא לשיעור הגרא"ח נאה 8 ס"מ ולשיעור חזו"א הוא 9.6 ס"מ, ושיעור י"ב גודלין לשיעור הגרא"ח נאה הוא 24 ס"מ, ולשיעור חזו"א הוא 28.8 ס"מ, ושיעור של שמונה גודלין שזה שיעור החוטין היוצאין מהכריכה לשיעור הגרא"ח נאה הוא 16 ס"מ ולשיעור חזו"א 19.2 ס"מ, והשיעור של אצבע במקום הצר יש לעיין כמה שיעור המדוייק שלו.

לה] לכתחילה יהיה החלק הכריכות שליש והחלק של החוטים היוצאים ב' שלישים מהחוט, ובדיעבד אינו מעכב [רמ"א שם סעי' י"ד ומ"ב שם ס"ק ס"ו, ובביאור הלכה בסעי' ד' משמע דצריך לקצר החוט אם הוא ארוך יותר, ואין נוהגין להקפיד על זה].

לו] אם היה שיעור בחוטין ואח"כ נקרעו אם נשתייר כדי עניבה כשר, ויש להסתפק כיון דסגי בכריכה אחת א"כ אחרי שעשה כריכה אחת וקשר היה בחוט כשיעור גם אם נקרע אח"כ פחות מכדי עניבה כשר, או דכיון דדעתו היה להמשיך לעשות כריכות אין חשוב שהיה בו כשיעור [ביאור הלכה שם ד"ה יותר ארוך], ולענין קטנים יש להקל בזה דאם נקרע גם אם לא נשתייר כדי עניבה דיש לפתוח כריכה אחת ועי"ז יהיה שיעור לצד דאע"ג דכורך אח"כ אפשר לדון בזה דין גרדומים, אבל אם לא יפתח הכריכה לא יועיל, ואע"ג דיש לדון דקודם שפותח הכריכה אין לזה שם חוט כשר להפמ"ג שהביא הביאור הלכה דאין דין גרדומים בחלק שיותר ממה שתכנן לעשות גדיל, ממילא לא יחול על זה שם גרדומים, מ"מ לענין קטנים יש להקל בזה.

עקידת יצחק או הקרבת יצחק

עומקא דשמעתתא

הרב יעקב ישראל יהל שליט"א

ויבאו אל המקום אשר אמר לו האלוקים ויבן שם אברהם את המזבח ויערך את העצים ויעקד את יצחק בנו וישם אתו על המזבח ממעל לעצים (כב, ט)

קו' מדוע נזכר מעשה העקידה יותר משאר המעשים

רבים עמדו בהא מילתא מה שנהגו בכ"מ לקרות עקידת יצחק, ולכאורה ענין העקידה הוא ענין צדדי מעיקר המעשה, דהעקידה היא הקשירה, והיה ראוי לומר הקרבת יצחק או העלאת יצחק וכדו'.

ובפרט שכל בקשותינו ותפילותינו הם בזכות העקידה, וכמו שאנו מתפללים אחר אמירת פרשת העקידה וכן בתפילת מוסף דר"ה 'ותראה לפניך עקידה שעקד אברהם אבינו את יצחק בנו ע"ג המזבח וכבש רחמיו לעשות רצונך', והשתא בשלמא מה שאנו מבקשים

בזכות שכבש רחמיו ניחא, אך מה שאנו מבקשים בזכות העקידה הוא צ"ב.

כמו כן יש להקשות שבגמ' ראש השנה (טז.) איתא אמר רבי אבהו למה תוקעין בשופר של איל, אמר הקב"ה תקעו לפני בשופר של איל כדי שאזכור לכם עקידת יצחק בן אברהם, ומעלה אני עליכם **כאילו עקדתם עצמכם לפני**, וזה תמוה דמה מעלה היא זו במה שאנו נחשבים כעקודים וקשורים לפני הקדוש ברוך הוא, והיה צריך לומר כאילו הקרבתם עצמכם לפני וכדו'.

ויעוין בתרגום יונתן בפרשת תולדות עה"פ ויעתר יצחק לה' לנכח אשתו כי עקרה היא, שתרגם 'ואזל יצחק לטור פולחנא **אתר דכפתה אבוי** והפך יצחק בצלותיה דעתה דקב"ה'. ומבואר דהעיקר הוא העקידה, וצ"ב.

בדברי הגר"א שאנו מבקשים רק בזכות ההכנה למצוה

והגר"א בקול אליהו כתב לבאר מאי דאיתא במדרש רבה כאן 'ביום השלישי וישא אברהם את עיניו, זה שאמר הכתוב יחיינו מיומיים ביום השלישי יקימנו ונחיה לפניו', ומבאר הגר"א בזה"ל, דהנה אמרו חז"ל שכר מצוה בהאי עלמא ליכא, והטעם אחרי כי המצוה הוא ענין רוחני אין העולם ומלואו כדאי לשלם אפילו שכר מצוה אחת וכו', א"כ היאך אנו ניזונים בזכות המצוות שעשו אבותינו, אבל הענין כך הוא, דבאמת המצוה עצמה אין לה תשלומים בעולם הזה, אבל הזריזות וההידור וכיוצא בו במצוות אבותינו, אותו הזכות אנו אוכלים, והנה התורה הקדושה סיפרה לנו מקודם מכל ההכנות והזריזות שעשה אברהם אבינו ע"ה לקיים מצוות העקידה, השכים בבוקר חבש בעצמו את חמורו ובקע עצי עולה וכו' להודיענו כי מכל זאת אנו אוכלים בעולם הזה, אבל עיקר המצוה שעשה אברהם אבינו ע"ה ביום השלישי נשאר לנו לעתיד לבוא, וזהו שאמרו חז"ל יחיינו מיומיים, ר"ל כל מה שאנו אוכלים בחיינו הוא ממה שעשה אברהם אבינו ע"ה ביומיים, דהיינו בשני ימים הראשונים, הוא הזריזות וההידור כנ"ל, אבל ביום השלישי, ר"ל במה שעשה ביום השלישי דהוא עיקר מצוות העקידה, על ידי זה יקיימנו לעתיד לבוא ונחיה לפניו, עכ"ד.

ומבואר בדברי הגר"א שעיקר הזכות שאנו מזכירים בעקידת יצחק, אין זה את עצם המסירות נפש וההקרבה, אלא רק את ההכנות להקרבה, דההקרבה עצמה שכרה יהיה בעולם הבא, ורק זכות ההכנה למצוה עומדת לנו לדורי דורות.

ועפי"ד ראיתי מבארים שלכן אנו מזכירים תמיד בלשון עקידת יצחק, כיון שבאמת בהקרבה עצמה ליכא זכות לישראל בהאי עלמא, ורק העקידה שהיא היתה הסיום של ההכנה להקרבה, בזה יש זכות להגן על ישראל בהאי עלמא. [ואף על פי שהעקידה היתה ביום השלישי, מ"מ שייך להזכיר את זכות העקידה כיון שסו"ס זה היה רק בגדר הכנה להקרבה.]

ביאור דמשעה שנעקד יצחק כבר נחשב שמסר נפשו

אכן נראה לבאר בזה באופן אחר, ויסוד הדברים הוא שמעשה העקידה הוא עיקר הקיום של מצות קידוש השם של אברהם ויצחק, שמשעה שנקשר יצחק ולא היתה בידו היכולת להתנגד, משעה זו כבר נחשב שקידש את השם.

והביאור בזה ע"פ מה שכתב השל"ה בשער האותיות (סוף אות א') דמברכים על קידוש השם אשר קדשנו במצוותיו וצוונו לקדש שמו ברבים, כדין הרבה מצוות עשה שמברכים על קיומם וכו'. אלא שהעיר השל"ה על זה דלכאורה אין לברך על מצוה זו דיש לחוש דילמא יחזור בו הגוי ולא יהרוג את הישראל ותתבטל המצוה, ונמצאת הברכה לבטלה, והלא האבודרהם כתב שמטעם זה אין מברכים על צדקה ועל משלוח מנות וכדו' דחיישינן שמא העני לא ירצה לקבל הצדקה, והכא נמי יש לנו לחוש שתתבטל המצוה.

אמנם ביאר השל"ה דזה אינו טעם להימנע מלברך, כיון דעיקר מצוות קדוש השם אינה מתקיימת במה שנהרג בפועל, אלא במה שהסכים למות על קדושת ה' כדי שלא לעבור על העבירה, דאטו אם יעשה לו הקב"ה נס וינצל כמו שניצולו דניאל וחבריו אטו לא קיים מצוות ונקדשתי, וממילא אף אם בסופו של דבר לא יהרגנו הגוי, מ"מ מצוות קידוש השם כבר נתקיימה בעצם הסכמתו למסירות נפש, וממילא אי"ז חשוב כתלוי בדעת אחרים, ולכן מברכים ע"ז.

וכיון שעיקר המסירות נפש אי"ז עצם המיתה אלא מה שהוא מסכים בנפשו למסור עצמו על קדושת שמו, מעתה מובן היטב שעיקר המסירות נפש של יצחק לא היתה במה שהיה מת בפועל, אלא העקידה היא המסירות נפש, שבאותה שעה שהביא את עצמו למצב שלא יוכל להתנגד אל השחיטה, אותה השעה היא המסירות נפש, כי במה שיצחק הסכים שיקשרוהו ועי"ז יוכלו לעשות בו מה שירצו, בזה מסר עצמו ונפשו על קדושת השם.

ולכן אנו מזכירים את העקידה שתעמוד לנו לזכות, וזהו ג"כ מה שאמר הקב"ה שע"י השופר מעלה אני עליכם כאילו עקדתם עצמכם לפני, דבאמת הקשירה היא המסירות נפש האמיתית.

ומבואר בזה ג"כ מאי טעמא עומדת לנו הזכות של עקידת יצחק אף על פי שבפועל יצחק לא מת, ולכאורה לא היה בפועל קידוש השם, אולם למשנ"ת באמת אי"צ למיתה כדי שיתקדש השם, אלא עצם העקידה היא הקידוש השם.

ויסוד זה שאין המצוה מתקיימת דווקא במסירות נפש בפועל, אלא עצם ההסכמה היא קיום מצוות קידוש השם, כן מבואר בדברי הרשב"א שכתב בתשובה (ח"ה סי' נ"ה) וז"ל, והכלל שצריכין אנו לקבוע בנפשנו הסכמה מוחלטת בכל עת שנקרא הקריאת שמע שאנו מסכימין למסור כל תאוותנו וחשקי לבבנו וכל נפשנו מן האברים ועד נטילת נפש והממון על יחוד קדושת שמו וקבלת מלכותו, ושנראה בציור הלב כאילו באנו לידי כך וקיימנו, **והוא אומרו כי עליך הורגנו כל היום, וכי אפשר ליהרג בכל יום, אלא שבכל יום שאנו קורין בקריאת שמע ובכל נפשך ומסכימים על כך, הרי הוא כאילו הורגנו באותה שעה עליו ית', כי כל המסכים על זה כאילו עשאו**, עכ"ל, עי"ש בכל דבריו.

ועי' עוד בדברי רבינו בחיי בכד הקמח (סוף שער בטחון) שכתב וז"ל, ועוד מענין הבטחון שימסור אדם נפשו אל השי"ת, ותהיה מחשבתו משוטטת תמיד בדבר זה, אילו היו באים להרגו או שיעבור על התורה שיהא מוסר עצמו על המיתה ולא יעבור, ועל זה אמר דוד ע"ה אליך ה' נפשי אשא, וכן אמר דוד ע"ה כי עליך הורגנו כל היום, ואין אדם יכול למות כי אם פעם אחת, **אבל כל שעה ושעה שהוא מחשב בדבר זה יש לו שכר עצום ועקב רב, ולכך אמר כל היום, כי זה לענין השכר והגמול כאילו נהרג הרבה פעמים בכל יום**, עכ"ל.

זכות אברהם בעקידה שעל גבי המזבח זכות יצחק בעצם העקידה

והנה בפס' מבואר שהעקידה היתה עוד קודם שהעלהו ע"ג המזבח, ושמעתי מקשים מנוסח התפילה ותראה לפניך עקידה שעקד אברהם אבינו את יצחק בנו ע"ג המזבח, ומשמע שהעקידה היתה ע"ג המזבח לא קודם לכן.

עוד צ"ב [העיר כן החתם סופר בתשו' או"ח סי' ר"ח] שבנוסח ברכת זכרונות בראש השנה, שאומרים 'ותראה לפניך עקידה שעקד אברהם אבינו את יצחק בנו על גבי המזבח וכבש רחמיו וכו' ומסיימים ועקידת יצחק לזרעו היום ברחמים תזכור', ומדוע פותחים בזכותו של אברהם ומסיימים בזכותו של יצחק.

ונראה הביאור בזה שבאמת בכל ענין העקידה יש ב' חלקים, היינו גם את הזכות של אברהם שהסכים לעקוד את בנו, וגם את הזכות של יצחק שהסכים למסור את עצמו, וזהו מה שמזכירים את ענין העקידה בברכה פעמיים, אחת אצל אברהם ואחת אצל יצחק, והנה נתבאר שהמסירות נפש היתה בעצם העקידה שמאז כבר לא היה יצחק יכול להתנגד לשחיטה, אולם כל זה שייך כלפי יצחק, אך אצל אברהם המסירות נפש היא רק כשכבר היה על המזבח ובא לעשות את השחיטה בפועל, שהרי הקשירה עצמה אין בה מסירות נפש של אברהם שהרי יכול עדיין לחזור בו ולהתיר הקשירה, ורק כשכבר היה על המזבח ולקח המאכלת לשחוט את בנו אז היתה המסירות נפש של אברהם, נמצא שאצל יצחק הזכות היא בעצם מה שהיה עקוד, והיינו עוד קודם שהעלוהו למזבח, ואילו אצל אברהם הזכות היא רק במה שהיה עקוד **על גבי המזבח** וכבש רחמיו לעשות רצון ה' ולקח המאכלת לשחוט את בנו.

מעתה מבואר שכשבאים ישראל להזכיר זכות אברהם בעקידת בנו עיקר הזכות היא במה שהיה עקוד **ע"ג המזבח** ורצה לשוחטו, היינו לא מעשה העקידה אלא המציאות שהיה עקוד ע"ג המזבח ועמד לשחיטה, אך כשמזכירים זכות יצחק בזה עיקר הזכות היא **עצם מעשה העקידה,** ולכן כשמזכירים הזכות דיצחק אין אומרים ע"ג המזבח, שכבר קודם ההעלאה ע"ג המזבח היתה המסירות נפש של יצחק.

כמה נפקותות ביסוד זה

ובחידוש זה שעיקר המצוה היא בהסכמה למסור נפש ולא בעצם המיתה מלבד דאיכא נ"מ לענין מה שמברכים על מצוה זו, יש בזה נ"מ גם לענין הנידון אם ראוי להדר ולבקש לקיים מצוה זו, שאם המצוה היא בעצם המיתה ראוי להדר אחר מצוה זו, שהרי התורה רוצה במיתתו, אך אם המצוה היא בעצם ההסכמה אך את המיתה עצמה אין התורה רוצה, י"ל שאין ראוי להדר אחר מצוה זו.

ועוד נ"מ לענין זריזין מקדימין לקידוש השם, דידוע הנידון אם שייך זריזין מקדימין למצוות במקום קידוש השם, או דילמא עדיף להרויח חיי שעה ולא להזדרז בקיום מצוות קידוש השם, ולכאורה הנידון תלוי בזה, שאם המצוה היא בעצם המיתה, א"כ רצון התורה במיתתו של אדם זה ואין לו לחוס על החיי שעה דידיה, אלא אדרבה יזדרז לקיים מצוות קידוש השם, משא"כ אם המצוה היא בהסכמה למסור נפש, א"כ רצון התורה הוא שיחיה אדם זה, וודאי דאין לו למהר לקיים המצוה ולהפסיד חיי שעה.

עוד איכא נ"מ לענין הנידון במי שניצול מלמות על קידוש השם אם הוא מברך הגומל, ואם שייך להתפלל להינצל ממיתה שהיא על קידוש השם, שאם המצוה היא בעצם המיתה אפשר דאי"ז חשוב שנעשה לו נס שניצל מלמות, שהרי רצון התורה היה שימות, אך אם המצוה היא בהסכמה ודאי שייך להודות על זה.

עוד נ"מ יש בזה לענין חילול שבת להצלת מי שעומד למות על קידוש השם, שבמשנה ברורה סי' שכ"ח סקל"א נראה קצת שמסתפק בדבר זה, והסברא לומר שלא יהיה היתר לחלל שבת להצלתו הוא משום דכל מה שמצאנו שמחללים שבת במקום פיקו"נ הוא רק במי שהתורה רוצה שיחיה, אך מי שעומד למות על קידוש השם אפשר דאין התורה חפצה בחייו יותר מבמותו.

ואפשר שבנידון זה תלוי ג"כ מה שיסד התרומת הדשן שבספק חיוב מסירות נפש לא אמרינן ספק לקולא, ולשונו של התרומת הדשן המובא בש"ך יו"ד סי' קנ"ז דלענין קידוש השם לא הקפידה תורה על איבוד נפשות מישראל, ואמרה מסור עצמך על קידוש השם, ע"כ, ואפשר די"ל שאם עיקר רצון התורה הוא בהסכמה למסור נפש ולא בעצם המיתה א"כ שפיר הקפידה התורה על איבוד נפשות ישראל, ויש לדחות.

ועי' במנחת חינוך (מצוה רצ"ו) שנסתפק בדין פרהסיא בקידוש השם אם הנאנס הוא בכלל העשרה או דבעינן עשרה חוץ מן הנאנס, והסברא לומר דאין הנאנס בכלל העשרה היא משום שבשעת הקידוש השם שהיא המיתה כבר ימות הנאנס, ועל כן אינו יכול להצטרף למנין עשרה, מיהו לפי מה שנתבאר דמצוות קידוש השם מתקיימת בעצם ההסכמה למסור נפש, א"כ נמצא שהנאנס יהיה חי בשעת הקידוש השם. ובמקו"א נתבארו הדברים בהרחבה.

נושאים לכתיבת חידו"ת בשבוע הבא
פרשת חיי שרה

חובת הספד (בראשית פכ"ג פ"ב, סנהדרין מו:) • אונן פטור מן המצוות (פכ"ג פ"ב, ברכות יח.) • נקיטת חפץ בשבועה (פכ"ג פ"ב, שבועות לח:) • חיוב קבורה (פכ"ד פ"ג, סנהדרין מו:) • חיוב האב להשיא את בנו (פכ"ד פ"א, קידושין כט.) • כל תנאי שאינו כבני גד ובני ראובן אינו תנאי (פכ"ד פ"ח, קידושין סא:) • איסור ניחוש (פכ"ד פי"ד, חולין צה:) • שתיית האדם קודם בהמתו (פכ"ד פי"ד, מג"א סי' קס"ז סקי"ח) • כל ברכה שאין בה שם ומלכות אינה ברכה (פי"ד פכ"ז, ברכות יג: ובתוס' וברוקח סי' שס"ג) • הגעת זמן (פכ"ד פנ"ה, כתובות ב. ונז:) • ברכת חתנים (פכ"ד פ"ס, כתובות ז:) • אין משיאין את האשה אלא מדעתה (פכ"ד פנ"ז) • אסור ללכת אחורי אשה (פכ"ד פס"א, ברכות סא.) • תפילת מנחה (פכ"ד פס"ג, ברכות כו:)

עמק הברכה

ברכת מזל טוב נשגר קמיה ידידנו החשובים
לרגל השמחה השרויה במעונם:
הרב **דוד פריד** שליט"א להיכנס הבן לעול תומ"צ
הרה"ג **רבי חיים שלום וייספיש** שליט"א ולחתנו
הרב **ישראל מאיר חשין** שליט"א להולדת הנכדה-הבת
הרב **חיים יצחק קנל** שליט"א להולדת הבת
הרב **חיים מילר** שליט"א להולדת הבן
הרב **דב פלאם** שליט"א להולדת הבן
הרב **אריה שניידר** שליט"א להולדת הבן
הרב **יצחק וינברגר** שליט"א להולדת הבת
הרב **דוד גוטפרב** שליט"א להולדת הבן
יה"ר שיזכו לרוות נחת מכל יוצ"ח

הוצאות הדפסת הגיליון נתרמו ע"י ידידנו
הרה"ג רבי ישעיה בלאק שליט"א
להולדת בתו שתחי', יזכו אביה ואמה לגדלה לתורה לחופה ולמעשים טובים

ניתן לשלוח חידו"ת לעלון בענייני הפרשה עד יום חמישי בצהריים למייל ba150150150@gmail.com
לתועלת הלומדים נא לא לשלוח חידושי תורה באורך של יותר מ- 1500 מילים
ותגובות באורך של יותר מ- 800 מילים
הוצאות הדפסת הגליון מרובות, הציבור הק' מתבקש להשתתף בהוצאות בנדבת לבו ובתרומת ידו
ניתן להנציח לע"נ לרפואת או לרגל שמחה וכדו', לתרומות נא לפנות לרב יעקב ישראל יהל או לרב יוסף איצקוביץ
וכן ניתן לתרום באשראי בנדר"פ ל"ביהמ"ד הגדול חניכי הישיבות גני איילון" בקטגוריית "בעמק איילון"
את העלון ניתן לקבל במייל הנ"ל או במאגר העלונים של דרשו ובינינו